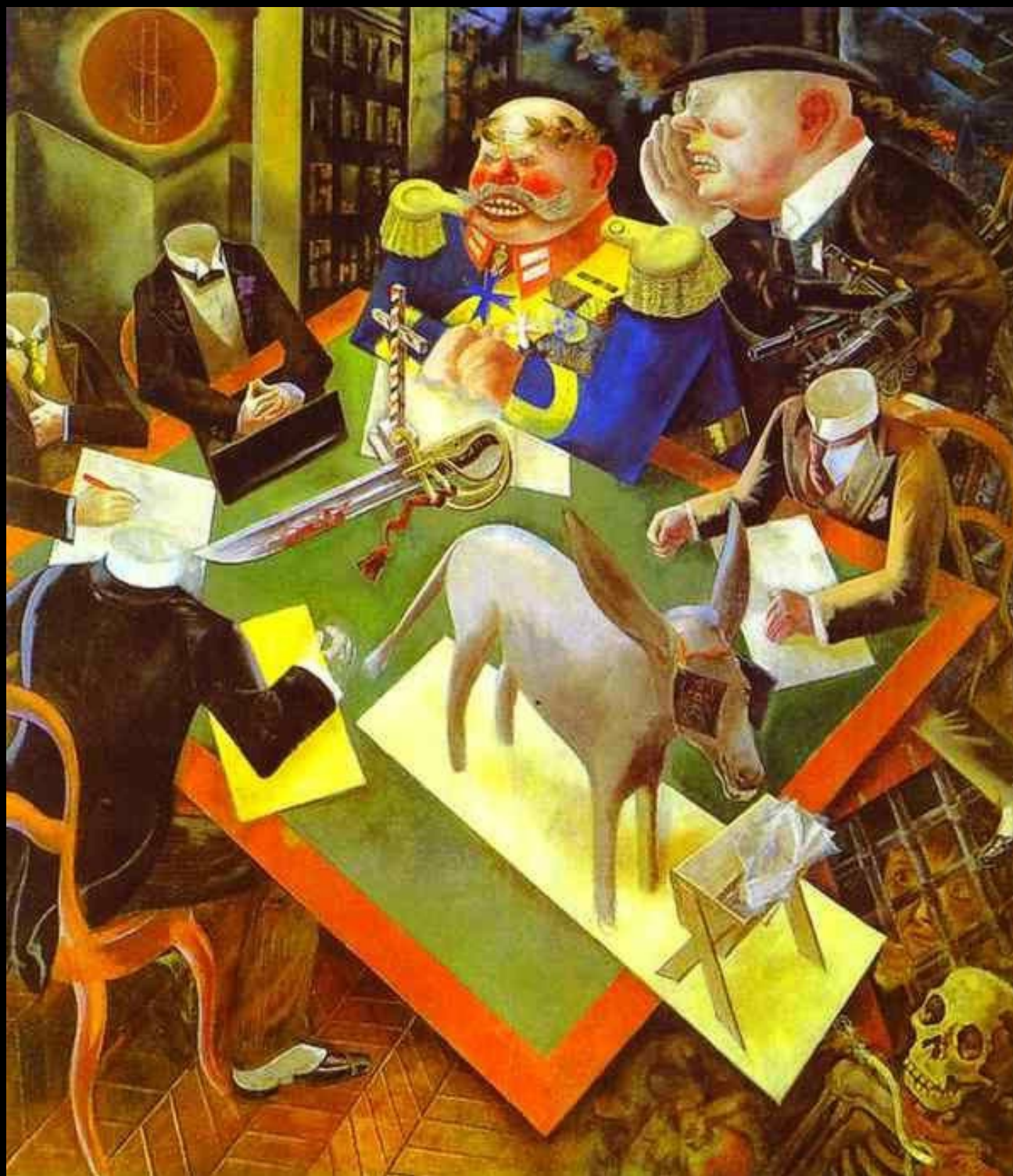

Piotr Kropotkin

Η αντιπροσωπευτική κυβέρνηση

Piotr Kropotkin

**Η αντιπροσωπευτική
κυβέρνηση**

Το κείμενο είναι μια κριτική του θεσμού της εκπροσώπησης, εξέταση των ιστορικών του πηγών και κάποιες προτάσεις για αλλαγή του.

Προέρχεται από μια επιλογή άρθρων που έγραψε ο Π. Κροπότκιν στα 1879-1882 και δημοσιεύτηκαν στην αναρχική εφημερίδα «Ο Επαναστατημένος». Μετά τη φυλάκισή του, στα 1883, ο φίλος του Ελιζέ Ρεκλύ, με τον οποίο έγραψαν την «Παγκόσμια Γεωγραφία», το συγκεκριμένο- μεταξύ άλλων- τα συγκέντρωσε και τα εξέδωσε στα 1885 σ' ένα βιβλίο με τίτλο «Λόγια ενός Επαναστατημένου».

Η ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

I.

Όταν εξετάζουμε τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά των ανθρώπινων κοινωνιών, αφαιρώντας τις δευτερεύουσες και πρόσκαιρες εκδηλώσεις, διαπιστώνουμε ότι το πολιτικό τους καθεστώς είναι πάντα η έκφραση του οικονομικού καθεστώτος που επικρατεί στην κοινωνία. Η πολιτική οργάνωση δεν αλλάζει σύμφωνα με τη θέληση των νομοθετών. Μπορεί, είν' η αλήθεια, ν' αλλάξει όνομα, μπορεί να παρουσιάζεται σήμερα με τη μορφή της μοναρχίας, αύριο με τη μορφή της αβασίλευτης δημοκρατίας, αλλά η αλλαγή που υφίσταται δεν είναι τόσο σημαντική· διαμορφώνεται, διαπλάθεται σύμφωνα με το οικονομικό καθεστώς, του οποίου είναι πάντα η έκφραση και, ταυτόχρονα, η καθαγίαση και το σχήμα.

Αν μερικές φορές, στην εξέλιξη του, το πολιτικό καθεστώς μιας ορισμένης χώρας καθυστερεί σε σχέση με την οικονομική μεταρρύθμιση που συμβαίνει, ανατρέπεται απότομα, διορθώνεται κι' ανασχηματίζεται, έτσι που να ταιριάζει με το οικονομικό καθεστώς που εγκαθιδρύεται. Απ' την άλλη μεριά όμως, αν με μια επανάσταση αυτό το πολιτικό καθεστώς προπορευθεί από την οικονομική μεταρρύθμιση, παραμένει νεκρό γράμμα, απλός τύπος, γραμμένο μόνο στις Χάρτες, χωρίς όμως να εφαρμόζεται πραγματικά. Έτσι, η διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ανθρώπου, όποιο ρόλο κι αν έχει παίζει στην ιστορία, δεν είναι πια τίποτε άλλο από ένα ιστορικό ντοκουμέντο, ενώ οι ωραίες λέξεις Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφοσύνη θα μείνουν όνειρο ή απάτη, γραμμένες στους τοίχους των εκκλησιών και των φυλακών, μέχρι η ελευθερία κι η ισότητα να γίνουν η βάση των οικονομικών σχέσεων. Το καθολικό δικαίωμα ψήφου ήταν κάτι αδιανόητο μέσα σε μια κοινωνία που βασιζόταν στην δουλοπαροικία, όπως αδιανόητη είναι κι η δεσποτεία σε μια κοινωνία που θα είχε ως βάση της αυτό που ονομάζουν ελευθερία των συναλλαγών και που είναι στην πραγματικότητα η ελευθερία της εκμετάλλευσης.

Αυτό το' χουν καταλάβει καλά οι εργατικές τάξεις της δυτικής Ευρώπης. Ξέρουν ή υποψιάζονται ότι οι κοινωνίες θα εξακολουθήσουν να ασφυκτιούν μέσα στους υπάρχοντες πολιτικούς θεσμούς όσο δε θα έχει ανατραπεί το σημερινό καπιταλιστικό καθεστώς. Ξέρουν ότι αυτοί οι θεσμοί, όσο κι αν τους έχουν εξωραΐσει με καλόχη ονόματα, είναι η διαφθορά και η κυριαρχία του ισχυρότερου που έχουν αναχθεί σε καθεστώς, είναι το πνίξιμο όλων των ελεύθερων και κάθε λογής προόδου. Ξέρουν ότι ο μόνος τρόπος για να αποτινάξουν αυτά τα εμπόδια θα είναι η στήριξη των οικονομικών σχέσεων σε ένα καινούριο σύστημα, στο σύστημα της συλλογικής ιδιοκτησίας (κοινοκτημοσύνης). Ξέρουν, τέλος, ότι για να πραγματοποιήσουν μια βαθιά κι ανθεκτική πολιτική επανάσταση, πρέπει να πραγματοποιήσουν μια οικονομική επανάσταση.

Εξαιτίας όμως του στενού δεσμού που υπάρχει ανάμεσα στο πολιτικό και οικονομικό καθεστώς, είναι φανερό ότι μια επανάσταση στον τρόπο παραγωγής και διανομής των αγαθών δεν θα μπορούσε να γίνει αν δεν συμπορευόταν μ' ένα βαθύ μετασχηματισμό αυτών των θεσμών που περιγράφονται συνήθως ως πολιτικοί θεσμοί. Η κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας και της εκμετάλλευσης που απορρέει απ' αυτήν, και η εγκαθίδρυση του κοινοκτημονικού ή κομμουνιστικού καθεστώτος θα ήταν αδύνατες αν θέλαμε να κρατήσουμε τα κοινοβούλια ή τους βασιλιάδες μας. Ένα καινούριο οικονομικό καθεστώς απαιτεί καινούριο πολιτικό καθεστώς, κι αυτή την αλήθεια την έχει

καταλάβει τόσο καλά ο κόσμος, ώστε στην πραγματικότητα η διανοητική εργασία που γίνεται σήμερα μέσα στις εργαζόμενες μάζες να εξετάζει αδιακρίτως και τις δύο όψεις του προβλήματος. Εξετάζοντας το οικονομικό Μέλλον, μελετά και το πολιτικό μέλλον, και δίπλα στις λέξεις κολλεκτιβισμός και κομμουνισμός, ακούμε να βάζουν τις λέξεις Εργατικό κράτος, ελεύθερη Κοινότητα(Κομμούνα), Αναρχία, ή ακόμη, εξουσιαστικός κομμουνισμός, κολεκτιβιστική(κοινοκτημονική) Κοινότητα.

Γενικός κανόνας: «θέλετε η μελέτη σας να είναι γόνιμη; Αρχίστε αποβάλλοντας μια μια τις χιλιάδες προλήψεις που σας έχουν διδάξει!». -Αυτά τα λόγια, με τα οποία ένας περίφημος αστρονόμος άρχιζε τα μαθήματά του, ισχύουν και για όλους τους κλάδους της ανθρώπινης γνώσης: και ισχύουν περισσότερο για τις κοινωνικές απ' όσο για τις φυσικές επιστήμες: γιατί, από τα πρώτα κιάλας βήματα που κάνουμε στο πεδίο αυτό, συναντούμε ένα σωρό προλήψεις που μας έχει κληροδοτήσει το παρελθόν, ιδέες απόλυτα λαθεμένες που έχουν προβληθεί για να εξαπατούν πιο έντεχνα το λαό, και σοφίσματα επεξεργασμένα αριστοτεχνικά για να παραπλανούν την κρίση του λαού. Έτσι, για να μπορέσουμε να προχωρήσουμε με σταθερό βήμα, πρέπει να κάνουμε μια προκαταρκτική εργασία.

Ανάμεσα σ' αυτές τις προλήψεις υπάρχει μια που αξίζει περισσότερο απ' τις άλλες να της αφιερώσουμε την προσοχή μας, γιατί όχι μόνον είναι η βάση όλων των σύγχρονων πολιτικών μας θεσμών, μα και γιατί ξαναβρίσκουμε τα ίχνη της μέσα σ' όλες σχεδόν τις πολιτικές θεωρίες που έχουν προβάλει οι μεταρρυθμιστές. Μιλώ για την εμπιστοσύνη που δείχνουμε σε μια αντιπροσωπευτική κυβέρνηση σε μια κυβέρνηση με πληρεξουσιότητα.

Γύρω στα τέλη του προηγούμενου αιώνα, ο γαλλικός λαός ανέτρεψε τη μοναρχία, κι ο τελευταίος απόλυτος μονάρχης πλήρωσε στην αγχόνη για τα εγκλήματα τα δικά του και των προκατόχων του. Φαινόταν ότι ακριβώς εκείνη την εποχή, αφού όλα τα καλά, τα μεγάλα και τα ανθεκτικά που είχε κάνει η επανάσταση είχαν γίνει χάρη στην πρωτοβουλία ατόμων ή ομάδων, και χάρη στην αποδιοργάνωση της κεντρικής κυβέρνησης, ο λαός δε θα ήθελε να ξαναμπεί κάτω από το ζυγό μιας καινούριας εξουσίας που θα στηριζόταν στις ίδιες αρχές με την παλιά, κι ακόμη πιο ισχυρές αφού δεν θα την έφθειραν τα ελαττώματα της έκπτωτης εξουσίας.

Κάθε άλλο όμως. Κάτω από την επιρροή των κυβερνητίστικων προλήψεων κι αφήνοντας να εξαπατηθεί από την επίφαση ελευθερίας κι ευημερίας που έδιναν-όπως λέγανε- το αγγλικό και το αμερικάνικο σύνταγμα, ο γαλλικός λαός έσπευσε ν' αποχτήσει ένα σύνταγμα, κι έπειτα κι άλλα συντάγματα, που τα μετάβαλε συχνά, που τροποποιούσε άπειρες φορές τις λεπτομέρειες τους αλλά που όλα βασιζόνταν σ' αυτή την αρχή: στην αντιπροσωπευτική κυβέρνηση. Μοναρχία ή Αβασίλευτη δημοκρατία, λίγο διαφέρει! Ο λαός δεν αυτο-κυβερνάται: τον κυβερνούν λιγότερο ή περισσότερο σωστά διαλεγμένοι αντιπρόσωποι. Διακηρύσσει την ανεξαρτησία του, αλλά σπεύδει να παραιτηθεί απ' αυτήν. Εκλέγει κουτσά στραβά εκπροσώπους που τους ελέγχει ή δεν τους ελέγχει, και είναι αυτοί οι εκπρόσωποι που αναλαμβάνουν το καθήκον να εναρμονίζουν την τεράστια ποικιλία των αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων, των τόσο πολύπλοκων στο σύνολο τους ανθρώπινων σχέσεων, σ' ολόκληρη την επικράτεια της Γαλλίας.

Αργότερα, όλες οι χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης είχαν την ίδια εξέλιξη. Ανατρέπουν όλες, η μια μετά την άλλη, τις απόλυτες μοναρχίες τους, και παίρνουν το δρόμο του κοινοβουλευτισμού. Μέχρι και οι δεσποτείες της Ανατολής ακολουθούν τον ίδιο δρόμο: Βουλγαρία, Τουρκία και Σερβία δοκιμάζουν το ζυγό μιας καμαρίλας για να τον αντικαταστήσουν με τον ελαφρύτερο ζυγό μιας συνέλευσης εκπροσώπων.

Και, το χειρότερο, η Γαλλία, που χαράζει τους καινούριους δρόμους, κάνει πάντα τα ίδια σφάλματα. Ο λαός αηδιασμένος από την κακή του πείρα από τη συνταγματική μοναρχία, την ανατρέπει μια μέρα, σπεύδει την επομένη να εκλέξει μια καινούρια εθνοσυνέλευση της οποίας το μόνο που αλλάζει είναι το όνομα και της εμπιστεύεται τη φροντίδα να τον κυβερνά... μόνο που εκείνη πουλάει αυτή τη φροντίδα σ' ένα ληστή που θα προκαλέσει την εισβολή από το εξωτερικό στις εύφορες πεδιάδες της Γαλλίας.

Είκοσι χρόνια αργότερα, κάνει πάλι το ίδιο σφάλμα. Βλέποντας ελεύθερη την πόλη του Παρισιού, που την έχουν εγκαταλείψει ο στρατός κι οι εξουσίες, δεν δοκιμάζει να εφαρμόσει,

πειραματικά έστω, μια καινούρια πολιτική μορφή που θα διευκόλυνε την εγκαθίδρυση ενός καινούριου οικονομικού καθεστώτος. Ευχαριστημένος που άλλαξε το όνομα από Αυτοκρατορία σε Δημοκρατία και στη συνέχεια σε Κομμούνα, σπείδει να εφαρμόσει για ακόμα μία φορά, μέσα στην Κομμούνα, το αντιπροσωπευτικό σύστημα. Νοθεύει την καινούρια ιδέα με την σκουληκοφαγωμένη κληρονομιά του παρελθόντος. Εκχωρεί την πρωτοβουλία του σε μια συνέλευση ανθρώπων που έχουν εκλεγεί λίγο πολύ τυχαία, και τους εμπιστεύεται τη φροντίδα γι' αυτή την πλήρη αναδιοργάνωση των ανθρώπινων σχέσεων, που, μόνον αυτή, θα είχε μπορέσει να δώσει στην Κομμούνα δύναμη και ζωή.

Τα συντάγματα που κατά περιόδους κουρελιάζονται, πετάνε σαν κίτρινα φύλλα που τα ρίχνει στο ποτάμι ο φθινοπωριάτικος άνεμος! Δεν πειράζει, πάντα ξαναγυρίζει κανείς στους πρώτους έρωτες· όταν κουρελιαστεί και το δέκατο έκτο σύνταγμα, θα κάνουμε ένα δέκατο έβδομο!

Τέλος, ακόμη και στη θεωρία, βλέπουμε μεταρρυθμιστές που, σε οικονομικά ζητήματα, δε διστάζουν να υποστηρίξουν την πλήρη αναδιάρθρωση των καθιερωμένων μορφών, που προτίθενται να ανατρέψουν απ' άκρη σ' άκρη την παραγωγή και την ανταλλαγή και να καταργήσουν το καπιταλιστικό καθεστώς. Όταν όμως πρόκειται να εκθέσουν- στη θεωρία, βέβαια- το πολιτικό τους ιδανικό, δεν τολμούν να θίξουν το αντιπροσωπευτικό σύστημα· και στο εργατικό κράτος ακόμη ή στην ελεύθερη Κοινότητα, προσπαθούν πάντα να διατηρήσουν, με κάθε τίμημα, αυτή την κυβέρνηση με πληρεξουσιότητα. Ένας ολόκληρος λαός, μια ολόκληρη φυλή, μένουν ακόμα πεισματικά προσκολλημένοι σ' αυτό το σύστημα.

Ευτυχώς, αυτό το ζήτημα βγαίνει στο φως της μέρας. Η αντιπροσωπευτική κυβέρνηση δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί μόνο στις χώρες που μας ήταν παλαιότερα σχεδόν άγνωστες. Λειτουργεί ή έχει λειτουργήσει στις πιά πολλές χώρες της δυτικής Ευρώπης, σ' όλες του τις παραλλαγές, σ' όλες τις μορφές που μπορεί να πάρει, από τη μη συνταγματική μοναρχία μέχρι την επαναστατική Κομμούνα· και διαβλέπουμε ότι, παρόλο που έγινε δεκτό με μεγάλες ελπίδες, κατάντησε παντού ένα απλό όργανο για ίντριγκες, για προσωπικό πλουτισμό ή για παρεμπόδιση της λαϊκής πρωτοβουλίας και της παραπέρα ανάπτυξης. Βλέπουμε ότι η θρησκεία της αντιπροσώπευσης έχει την ίδια αξία με τις θρησκείες των φυσικών θεοτήτων και των βασιλικών προσώπων. Ακόμη περισσότερο, αρχίζουμε να καταλαβαίνουμε ότι τα ελαττώματα της αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης δεν εξαρτώνται μόνον από τις κοινωνικές ανισότητες: κι ότι, κι αν ακόμη αυτό το σύστημα διακυβέρνησης εφαρμοζόταν σ' ένα περιβάλλον όπου οι άνθρωποι θα είχαν ίσα δικαιώματα στο κεφάλαιο και στην εργασία, θα έφερνε τα ίδια θλιβερά αποτελέσματα. Και μπορούμε εύκολα να φανταστούμε τη μέρα που αυτός ο θεσμός, που γεννήθηκε σύμφωνα με την πετυχημένη έκφραση του Τζ. Στ. Μιλ, από την επιθυμία των ανθρώπων να προστατευθούν από το ράμφος και τα νύχια του βασιλιά των ορνέων, θα δώσει τη θέση του σε μια πολιτική οργάνωση που θα τη γεννούν οι γνήσιες ανάγκες της ανθρωπότητας κι αυτή η αντίληψη, ότι δηλαδή ο καλύτερος τρόπος να είναι κανείς ελεύθερος είναι να μην τον εκπροσωπούν, να μην αφήνει τα πράγματα, όλα τα πράγματα, στη Θεία Πρόνοια ή στους εκλεγμένους αντιπροσώπους, αλλά να τα κάνει ο ίδιος.

Σ' αυτό το συμπέρασμα ελπίζουμε ότι θα καταλήξει κι ο αναγνώστης, αφού παρακολουθήσει τη μελέτη των ελαττωμάτων που είναι σύμφυτα με το αντιπροσωπευτικό σύστημα, που είναι εσωτερικά χαρακτηριστικά αυτού του συστήματος, οποιαδήποτε κι αν είναι το όνομα και η έκταση των ανθρώπινων ομάδων στους κόλπους των οποίων εφαρμόζεται.

II.

«Αν τα ήθη της εποχής μας μας προφυλάγουν απ' τις αυθαιρεσίες της απόλυτης μοναρχίας -έγραφε ο Αγκουστέν Τιερί στα 1828- δεν μας προφυλάγουν απ' τις αυθαιρεσίες της έννομης τάξης και του αντιπροσωπευτικού καθεστώτος»(Επιστολές πάνω στην Ιστορία της Γαλλίας, Επιστολή 25η). Κι ο Μπένθαμ έλεγε σχεδόν το ίδιο πράγμα. Εκείνη την εποχή όμως δε δόθηκε προσοχή στις

προειδοποιήσεις τους. Πίστευαν τότε στον κοινοβουλευτισμό κι απαντούσαν σ' αυτές τις λίγες κριτικές με το παρακάτω, αρκετά αληθοφανές επιχείρημα: «Το κοινοβουλευτικό καθεστώς δεν έχει πει ακόμα την τελευταία του λέξη· δεν πρέπει να το κρίνουμε όσο δεν έχει βάση του το καθολικό δικαίωμα ψήφου».

Από τότε, το καθολικό δικαίωμα ψήφου έχει πάρει τη θέση του στα πολιτικά μας ήθη. Αφού η αστική τάξη αντιτάχθηκε σ' αυτό επί πολύ καιρό, κατάλαβε τελικά ότι δεν επρόκειτο να χάσει την κυριαρχία της κι αποφάσισε να το δεχτεί. Στις ΗΠΑ, το καθολικό δικαίωμα ψήφου λειτουργεί ήδη επί έναν αιώνα περίπου στις επιθυμητές συνθήκες ελευθερίας: τον ίδιο δρόμο πήρε και η Γαλλία και η Γερμανία. Μα το αντιπροσωπευτικό καθεστώς δεν έχει αλλάξει: έμεινε ό,τι ήταν στην εποχή του Τιερί και του Μπένθαμ· το καθολικό δικαίωμα ψήφου δεν το βελτίωσε, αλλ' αντίθετα έκανε να φανούν πιο κραυγαλέα τα ελαττώματά του. Γι' αυτό σήμερα δεν είναι μόνον οι επαναστάτες όπως ο Προυντόν που το επικρίνουν αυστηρά· κι οι μετριοπαθείς, όπως ο Μιλ (Η Ελευθερία, Η Αντιπροσωπευτική Κυβέρνηση) και ο Σπένσερ (Εισαγωγή στη Μελέτη της Κοινωνιολογίας, Αρχή της Κοινωνιολογίας και διάφορα δοκίμια), φωνάζουν: «Προσοχή στον Κοινοβουλευτισμό!». Το πλατύ κοινό έχει καταλάβει από την ίδια του την πείρα ότι ο κοινοβουλευτισμός έχει ελαττώματα και σήμερα θα μπορούσαμε να γράψουμε τόμους ολόκληρους πάνω στις ελλείψεις του, βέβαια ότι η μεγάλη μάζα των αναγνωστών θα εγκρίνει τα όσα υποστηρίζουμε. Η αντιπροσωπευτική κυβέρνηση κρίθηκε -και καταδικάστηκε.

Οι υποστηρικτές της -καλόπιστοι, αν και απερίσκεπτοι- δεν παύουν να προβάλλουν τα καλά που έχει κάνει, κατ' αυτούς, ο θεσμός. Σύμφωνα μ' αυτούς, στο αντιπροσωπευτικό καθεστώς οφείλουμε τις πολιτικές ελευθερίες που έχουμε σήμερα και που ήταν άγνωστες την εποχή της μακαρίτισσας της απόλυτης μοναρχίας. Μήπως όμως μ' αυτό το συλλογισμό δεν παίρνουν το αίτιο για αποτέλεσμα, ή μάλλον, το ένα απ' τα δύο ταυτόχρονα αποτέλεσμα για αίτιο;

Στην ουσία, δεν είναι το κοινοβουλευτικό καθεστώς που μας έδωσε, ούτε που μας εγγυήθηκε, τις λιγιστές ελευθερίες που έχουμε κατακτήσει εδώ και έναν αιώνα. Είναι το μεγάλο κίνημα της φιλελεύθερης σκέψης που προήλθε από την Επανάσταση αυτό που τις επέβαλε στις κυβερνήσεις, μαζί με την πανεθνική αντιπροσώπευση· και είναι ακόμα αυτό το επαναστατικό πνεύμα, το πνεύμα της ελευθερίας, που κατόρθωσε να τις διατηρήσει παρά τις συνεχείς υπερβάσεις των κυβερνήσεων και των κοινοβουλίων, και εναντίον τους. Η αντιπροσωπευτική κυβέρνηση, από την ίδια της την φύση, δεν δίνει πραγματικές ελευθερίες και προσαρμόζεται θαυμάσια στον δεσποτισμό. Τις ελευθερίες πρέπει να τις αποσπάσουμε, όπως κι απ' τους απόλυτους μονάρχες· και αφού τις αποσπάσουμε, πρέπει και να τις υπερασπίσουμε από το κοινοβούλιο όπως παλαιότερα έπρεπε να τις υπερασπίσουμε από τον μονάρχη, καθημερινά, πεισματικά, χωρίς ποτέ ν' αφήνουμε τα όπλα, πράγμα που γίνεται μόνον αν υπάρχει στη χώρα μια τάξη εύπορων πολιτών, περήφανη για τις ελευθερίες της κι έτοιμη πάντα να τις υπερασπίσει, απ' όλες τις υπερβάσεις της εξουσίας, με εξωκοινοβουλευτική αγκιτάτσια. Όπου μια τέτοια τάξη δεν υπάρχει, όπου ο λαός δεν κινητοποιείται ενωμένος για να υπερασπίσει τις πολιτικές του ελευθερίες, δεν υπάρχουν πολιτικές ελευθερίες, είτε ισχύει είτε όχι η πανεθνική αντιπροσώπευση. Η ίδια η βουλή γίνεται υποχείριο του βασιλιά. Μάρτυρες γι' αυτό τα κοινοβούλια των Βαλκανικών χωρών, της Τουρκίας και της Αυστρίας.

Μιλούν συνήθως για τις ελευθερίες στην Αγγλία, και τις συνδέουν επίτηδες, χωρίς να το πολυσκεφτούν, με το Κοινοβούλιο. Ξεχνούν όμως με ποιές διαδικασίες, καθαρά επαναστατικού χαρακτήρα, αποσπάστηκαν μια μια αυτές οι ελευθερίες από το Κοινοβούλιο. Ελευθερία του τύπου, κριτική της νομοθεσίας, ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι- όλες αυτές οι ελευθερίες επιβλήθηκαν με τη βία στο Κοινοβούλιο, με την αγκιτάτσια που απειλούσε να μετατραπεί σε ξεσηκωμό. Οι Άγγλοι εργάτες κατάκτησαν το δικαίωμα να δημιουργούν ενώσεις και να κάνουν απεργίες, δημιουργώντας στην πράξη τα συνδικάτα τους κι απεργώντας εναντίον των διαταγμάτων του Κοινοβουλίου και των απαγχονισμών του 1813, και καταλαμβάνοντας, πριν από πενήντα χρόνια, τα εργοστάσια. Μόνο χτυπώντας με τα κάγκελα του Χάιντ Παρκ την αστυνομία που τον εμπόδιζε, επιβεβαίωσε τελείως πρόσφατα ο λαός του Λονδίνου, ενάντια σε μια συνταγματική κυβέρνηση, το δικαίωμα του να διαδηλώνει στους δρόμους και στα πάρκα της πρωτεύουσας. Δεν είναι με τους

κοινοβουλευτικούς αγώνες, αλλά με την εξωκοινοβουλευτική αγκιτάτσια, κινητοποιώντας εκατό χιλιάδες ανθρώπους που γρυλίζουν κι ουρλιάζουν μπροστά στα σπίτια της αριστοκρατίας ή στα υπουργεία, που η αγγλική αστική τάξη υπερασπίζεται τις ελευθερίες της. Όσο για το Κοινοβούλιο, παραβιάζει διαρκώς τα πολιτικά δικαιώματα των πολιτών, και τα καταργεί μ' ένα διάταγμα, όπως ακριβώς ένας μονάρχης, όταν δεν έχει απέναντι του μια τάξη έτοιμη να ξεσηκωθεί για να τα υπερασπίσει. Τί γίνονται, στην πράξη, το άσυλο της κατοικίας και το απαραβίαστο των επιστολών όταν η αστική τάξη αποφασίζει να παραιτηθεί απ' αυτά για να δώσει στην κυβέρνηση την ευχέρεια να την προστατεύσει απ' τους επαναστάτες;

Το να αποδίδουμε στα Κοινοβούλια κάτι που οφείλεται στη γενική πρόοδο της κοινωνίας, το να φανταζόμαστε ότι θ' αρκούσε ένα Σύνταγμα για να μας χαρίσει την ελευθερία, σημαίνει να παραβιάζουμε τους πιό στοιχειώδεις κανόνες της ιστορικής κρίσης.

Κι ύστερα, το ζήτημα δεν είναι αυτό. Δεν μας ενδιαφέρει αν το αντιπροσωπευτικό σύστημα έχει ορισμένα πλεονεκτήματα σε σύγκριση με τη δεσποτική εξουσία ενός όχλου λακέδων που εκμεταλλεύονται προς όφελός τους τα καπρίτσια ενός απόλυτου άρχοντα. Αν επιβλήθηκε στην Ευρώπη το αντιπροσωπευτικό καθεστώς είναι γιατί ανταποκρινόταν καλύτερα στη φάση της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης που περνούσαμε το 19ο αιώνα, αλλά που σήμερα πλησιάζει στο τέλος της. Προσέφερε, οπωσδήποτε, περισσότερη ασφάλεια στον καπιταλιστή βιομήχανο και τον έμπορο στα χέρια των οποίων έδωσε την εξουσία που πήρε απ' τα χέρια των αρχόντων.

Μα και η μοναρχία, παρά κάποιες μεγάλες δυσκολίες, θα μπορούσε να προσφέρει ορισμένα πλεονεκτήματα συγκριτικά με τη διακυβέρνηση από τους φεουδάρχες. Κι εκείνη ήταν αναγκαίο επακόλουθο της εποχής της. Θα' πρεπε, γι' αυτό, να μείνουμε για πάντα κάτω απ' την εξουσία του μονάρχη και των λακέδων του;

Αυτό που ενδιαφέρει εμάς, τους ανθρώπους του τέλους του 19ου αιώνα, είναι το αν τα ελαττώματα της αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης είναι ή όχι τόσο έκδηλα και τόσο ανυπόφορα όσο τα ελαττώματα της απολυταρχίας. Αν τα εμπόδια που θέτει στην παραπέρα ανάπτυξη των κοινωνιών δεν είναι, για τον αιώνα μας, τόσο ενοχλητικά όσο και τα εμπόδια που έθετε η μοναρχία τον περασμένο αιώνα. Τέλος, αν ένα απλό μπάλωμα του αντιπροσωπευτικού συστήματος θα αρκούσε για να το κάνει κατάλληλο για την καινούρια οικονομική φάση της οποίας τον ερχομό περιμένουμε. Αυτά πρέπει να εξετάσουμε αντί να μακρηγορούμε πάνω στον ιστορικό ρόλο του καθεστώτος της αστικής τάξης.

Απ' τη στιγμή, βέβαια, που το ερώτημα τίθεται μ' αυτά τα λόγια, δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία για το ποιά θα είναι η απάντηση.

Είναι φανερό ότι το αντιπροσωπευτικό καθεστώς- αυτός ο συμβιβασμός με το παλιό καθεστώς που άφησε στα χέρια της κυβέρνησης όλα τα δικαιώματα της απόλυτης εξουσίας, υποτάσσοντάς την κάπως σ' ένα λίγο πολύ εικονικό λαϊκό έλεγχο-, έχει φάει τα ψωμιά του. Είναι σήμερα εμπόδιο στην πρόοδο. Τα ελαττώματά του δεν εξαρτώνται απ' τους ανθρώπους, απ' τα άτομα που κατέχουν την εξουσία- είναι σύμφυτα με το σύστημα, κι είναι τόσο βαθιά ώστε καμιά τροποποίηση του συστήματος δε θα μπορούσε να το προσαρμόσει στις καινούριες ανάγκες της εποχής μας. Το αντιπροσωπευτικό σύστημα ήταν η οργανωμένη κυριαρχία της αστικής τάξης και θα χαθεί μαζί της. Για την καινούρια οικονομική φάση που προμηνύεται, πρέπει να αναζητήσουμε έναν καινούριο τρόπο πολιτικής οργάνωσης που να βασίζεται σε μια αρχή τελείως διαφορετική από την αρχή της αντιπροσώπευσης. Κι αυτό μας το επιβάλλει η ίδια η λογική των πραγμάτων.

Πρώτα πρώτα, η αντιπροσωπευτική κυβέρνηση έχει όλα τα ελαττώματα τα σύμφυτα με κάθε λογής κυβέρνηση. Κι όχι μόνο δεν τα εξασθενίζει, μα και τα οξύνει και δημιουργεί και καινούρια.

Ένα από τα πιο σοφά αποφθέγματα του Ρουσό για τις κυβερνήσεις γενικά ισχύει και για την εκλεγόμενη κυβέρνηση, όπως ακριβώς και για όλες τις άλλες. Για να αποθέσουμε τα δικαιώματά μας στα χέρια μιας εκλεγμένης συνέλευσης, δεν θα' πρεπε στην πραγματικότητα να αποτελείται αυτή από αγγέλους, από υπεράνθρωπα όντα; Και τότε ακόμη, τα γαμψά νύχια και τα κέρατα θα φύτρωναν που γρήγορα σ' αυτά τα αιθέρια όντα, απ' τη στιγμή που θα δοκίμαζαν να κυβερνήσουν το ανθρώπινο κοπάδι.

Μοιάζοντας σ' αυτό με τους δεσπότες, η αντιπροσωπευτική κυβέρνηση -είτε λέγεται Κοινοβούλιο, είτε Εθνοσυνέλευση ή Συμβούλιο της Κομμούνας, είτε έχει ένα άλλο όνομα λιγότερο ή περισσότερο γελοίο, είτε έχει διοριστεί σύμφωνα με τις προτιμήσεις ενός Βοναπάρτη είτε έχει εκλεγεί τελείως ελεύθερα απ' τον πληθυσμό μιας ξεσηκωμένης πόλης-, θα καταβάλει πάντοτε προσπάθειες για να επεκτείνει τη νομοθετική της εξουσία, να ενισχύει την εκτελεστική της εξουσία παρεμβαίνοντας παντού, σκοτώνοντας την πρωτοβουλία του ατόμου και της ομάδας για να βάλει στη θέση τους το νόμο. Η φυσική της, αναπόδραστη τάση θα είναι να πάρει τον άνθρωπο από τα παιδικά του χρόνια και να τον οδηγήσει από νόμο σε νόμο κι από απειλή σε τιμωρία, από την κούνια μέχρι τον τάφο του, χωρίς ποτέ ν' αφήσει το θύμα της να ξεφύγει από την υψηλή της επιτήρηση. Έχει δει ποτέ κανείς μια εκλεγμένη συνέλευση να δηλώνει αναρμοδιότητα για οποιαδήποτε ζημιά; Όσο πιο επαναστατική είναι, τόσο πιο πολύ ασχολείται με τα πράγματα που δεν είναι της αρμοδιότητάς της. Το να νομοθετεί πάνω σ' όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας, το να μπερδεύεται και στις παραμικρότερες λεπτομέρειες της ζωής των «κυπικών του» - αυτή είναι η ουσία του κράτους και της κυβέρνησης. Το να δημιουργούμε μια κυβέρνηση, συνταγματική ή όχι, σημαίνει να συγκροτούμε μια δύναμη που, μοιραία θα προσπαθήσει να θέσει υπό τον έλεγχό της τα πάντα, να ρυθμίσει όλες τις λειτουργίες της κοινωνίας, χωρίς ν' αναγνωρίζει άλλο όριο πέρα απ' αυτό που θα μπορούσαν να της ορθώνουν να της ορθώνουν πότε πότε η αγκιτάτσια ή η εξέγερση. Η κοινοβουλευτική κυβέρνηση -όπως έχει αποδείξει- δεν αποτελεί εξαίρεση σ' αυτό τον κανόνα.

«Η αποστολή του κράτους -μας λένε για να μας αποκοιμίσουν ακόμη περισσότερο- είναι να προστατεύει τον αδύνατο απ' τον ισχυρό, το φτωχό απ' τον πλούσιο, τις εργαζόμενες τάξεις απ' τις προνομιούχες τάξεις.» Ξέρουμε πώς οι κυβερνήσεις εκπληρώνουν αυτή την αποστολή: την έχουν αναστρέψει. Πίστη στην προέλευσή της, η κυβέρνηση ήταν πάντα ο προστάτης των προνομιούχων ενάντια σ' εκείνους που προσπαθούσαν να καταργήσουν τα προνόμια. Η αντιπροσωπευτική κυβέρνηση, ειδικότερα, έχει οργανώσει, με τη συναίνεση του λαού, την άμυνα όλων των προνομίων της εμπορικής και βιομηχανικής αστικής τάξης ενάντια στην αριστοκρατία απ' τη μεριά, κι ενάντια στους εκμεταλλεζόμενους, απ' την άλλη - μετριοπαθή, προσεκτική και ήπια προς τους μεν, άγρια προς τους δε. Γι' αυτό και κάθε νόμος που προστατεύει την εργασία, όσο ανώδυνος κι αν είναι, δεν μπορεί να επιβληθεί σ' ένα κοινοβούλιο παρά μόνο με την επαναστατική αγκιτάτσια. Ας θυμηθούμε μόνο τί αγώνες χρειάστηκαν, τί αγκιτάτσια έκανε ο λαός, για ν' αποσπάσει απ' το αγγλικό Κοινοβούλιο, απ' το ελβετικό ομοσπονδιακό Συμβούλιο κι από τη γαλλική Βουλή, κάποιους κολοβούς νόμους για τον περιορισμό των ωρών εργασίας. Οι πρώτοι νόμοι αυτού του είδους, που θεσπίστηκαν στην Αγγλία, αποσπάστηκαν μόνον αφού υπονομεύτηκαν με εκρηκτικά οι μηχανές.

Κι ύστερα, στις χώρες όπου η αριστοκρατία δεν εκθρονίστηκε ακόμη από μια επανάσταση, οι άρχοντες κι οι αστοί συνεννοούνται θαυμάσια - «Άρχοντα, εσύ θα μου αναγνωρίσεις το δικαίωμα να νομοθετώ, κι εγώ θα φυλάγω τους πύργους σου» - λέει ο αστός, και βάζει φρουρές στους πύργους, αφού δεν αισθάνεται να απειλείται απ' τους ευγενείς.

Χρειάστηκαν σαράντα χρόνια αγκιτάτσιας που άναβε και μερικές φωτιές στην ύπαιθρο, για ν' αποφασίσει το αγγλικό Κοινοβούλιο να εγγραφεί στον ενοικιαστή τα οφέλη από τις βελτιώσεις που επέφερε ο ίδιος στη γη που νοίκιαζε. Όσο για τον περίφημο «αγροτικό νόμο» που ψηφίστηκε για την Ιρλανδία, χρειάστηκε -όπως ομολόγησε ο ίδιος ο Γκλάντστον- να ξεσηκωθεί ολόκληρη η χώρα, να αρνηθεί σταθερά να πληρώσει τους φόρους και να αμυνθεί στην εξουσία με το μπουκοτάζ, τις πυρκαϊές και τις δολοφονίες των λόρδων πριν αναγκαστεί η αστική τάξη να ψηφίσει αυτό τον κολοβό νόμο που προστατεύει φαινομενικά την πεινασμένη χώρα απ' τους λόρδους που την κάνουν να πεινάει.

Αν όμως είναι να προστατευτούν τα συμφέροντα του καπιταλιστή που απειλούνται απ' την εξέγερση ή και μόνο απ' την αγκιτάτσια -τότε, η αντιπροσωπευτική κυβέρνηση, το όργανο κυριαρχίας του κεφαλαίου, γίνεται σκληρή. Χτυπάει, με αποφασιστικότητα πολύ μεγαλύτερη από οποιονδήποτε δεσπότη. Ο νόμος κατά των σοσιαλιστών στη Γερμανία έχει την ίδια αξία με το διάταγμα της Νάντης· και ποτέ η Αικατερίνη η Β΄ μετά τον πόλεμο των αλεύρων, δεν έδειξε τόση αγριότητα όση οι δύο «Εθνοσυνελεύσεις» του 184 και του 1871, που τα μέλη τους κραύγαζαν: Σκοτώστε αυτούς τους

λύκους, τις λύκαινες και τα λυκόπουλα! Και ομόφωνα, με μια μόνον αντίθετη ψήφο, έριξαν στη σφαγή τον διψασμένο για αίμα στρατό!

Το ανώνυμο τέρας με τα εξακόσια κεφάλια ξεπέρασε σε αγριότητα και τους Λουδοβίκους τους 16ους και τους Ιωάννηδες τους 4ους.

Και θα συμβαίνει το ίδιο όσο θα υπάρχει μια αντιπροσωπευτική κυβέρνηση, είτε αυτή εκλέγεται σε τακτά χρονικά διαστήματα, είτε επιβάλλεται μέσα στις αναλαμπές της εξέγερσης.

Είτε θα επικρατήσει στο έθνος και στην πόλη η οικονομική ισότητα, και τότε οι πολίτες ελεύθεροι και ίσοι δεν θα εκχωρούν πια τα δικαιώματά τους στους λίγους, αλλά θα αναζητήσουν έναν καινούριο τρόπο οργάνωσης που να τους επιτρέπει να ρυθμίζουν μονάχοι τις υποθέσεις τους.

Είτε θα υπάρχει μια μειονότητα που θα εξουσιάζει τις μάζες στον οικονομικό τομέα -μια τέταρτη τάξη που θα αποτελείται από προνομιούχους αστούς, και τότε, αλίμονο στις μάζες! - Η αντιπροσωπευτική κυβέρνηση, που θα εκλέγεται απ' αυτή τη μειονότητα, θα ενεργεί σύμφωνα με τα συμφέροντά της. Θα νομοθετεί με σκοπό τη διατήρηση αυτών των προνομίων και θα αντιμετωπίζει τους ανυπόταχτους με τη βία και τις σφαγές.

Θα ήταν αδύνατο να αναλύσουμε εδώ όλα τα ελαττώματα της αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης, γιατί τότε θα έπρεπε να γεμίσουμε τόμους ολόκληρους. Κι αν ακόμη αρκεστούμε στα πιά ουσιαστικά ελαττώματά της, θα βγούμε από τα πλαίσια αυτού του κειμένου. Θα εξετάσουμε, ωστόσο, ένα ελάττωμα που αξίζει να το προσέξουμε ιδιαίτερα.

Περίεργο πράγμα! Ένας απ' τους στόχους της αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης ήταν να εμποδίσει τη δημιουργία της προσωποπαγούς κυβέρνησης· η εξουσία έπρεπε να δοθεί στα χέρια μιας τάξης κι όχι ενός προσώπου. Κι όμως, έχει πάντα την τάση να γίνει προσωποπαγής κυβέρνηση, να υποτάσσεται σε ένα πρόσωπο.

Αυτή η ανώμαλη κατάσταση εξηγείται απλούστατα. Πράγματι, αφού η κυβέρνηση έχει αποχτήσει τις χιλιάδες αρμοδιότητες που της αναγνωρίζονται σήμερα· αφού της έχουν εμπιστευτεί τη συνολική διαχείριση όλων των υποθέσεων της χώρας και της έχουν δώσει στα χέρια έναν προϋπολογισμό αρκετών δισεκατομμυρίων, ήτανε άραγε δυνατό να εμπιστευτούν στην κοινοβουλευτική λεγεώνα τη διαχείριση όλων αυτών των υποθέσεων; Χρειάστηκε, λοιπόν, να οριστεί μια εκτελεστική εξουσία -το υπουργείο- στην οποία δόθηκαν όλες αυτές, οι σχεδόν μοναρχικές δικαιοδοσίες. Πράγματι, πόσο θλιβερά μικρή εξουσία είχε ο Λουδοβίκος ο 14ος που καυχιόνταν ότι ήταν το κράτος σε σύγκριση με την εξουσία ενός συνταγματικού πρωθυπουργού των ημερών μας!

Είναι αλήθεια ότι η Βουλή μπορεί ν' ανατρέψει έναν πρωθυπουργό, αλλά για να κάνει τί; -Για να ορίσει έναν άλλο που θα έχει τις ίδιες εξουσίες, και που, αν η Βουλή φανεί συνεπής, θα πρέπει αναγκαστικά να τον ανατρέψει σε οχτώ ημέρες; Γι' αυτό, προτιμά να τον κρατήσει μέχρι που να κορυφωθεί η αγανάκτηση στη χώρα, και τότε, τον ανατρέπει, για να τον ξανακάνει πρωθυπουργό εκείνον που είχε ανατρέψει πριν από δύο χρόνια. Έτσι, παίζει τραμπάλα: Γκλ'αντστον-Μπήκονσφηντ, Μπήκονσφηντ-Γκλ'αντστον, πράγμα που στο βάθος δεν αλλάζει τίποτα· η χώρα κυβερνιέται πάντα από ένα πρόσωπο, από τον πρωθυπουργό.

Όταν όμως βρεθεί ένας ικανός άνθρωπος, που εγγυάται «την τάξη», δηλαδή την εκμετάλλευση στο εσωτερικό και τη λεηλασία στο εξωτερικό – τότε, η Βουλή υποτάσσεται στις ιδιοτροπίες του και του δίνει καινούριες εξουσίες. Όσο κι αν εκείνος περιφρονεί το Σύνταγμα, όποια σκάνδαλα κι αν κάνει η κυβέρνηση του, η Βουλή τα υπομένει όλα· αν τον επικρίνει για κάποιες λεπτομέρειες των χειρισμών του, του δίνει σχωροχάρτι για όλα τα σημαντικά ζητήματα. Ζωντανό παράδειγμα, ο Μπίσμαρκ· σε προηγούμενες εποχές είχαμε τον Γκιζό τον Πιτ και τον Πάλμερστον.

Αυτό μπορούμε να το καταλάβουμε εύκολα: κάθε κυβέρνηση έχει την τάση να γίνει προσωποπαγής· αυτή είναι η αρχή της και η ουσία της. Είτε το κοινοβούλιο είναι διορισμένο, είτε έχει προέλθει από καθολική ψηφοφορία, είτε το έχουν ορίσει αποκλειστικά οι εργαζόμενοι κι αποτελείται από εργαζόμενους, θα ψάχνει πάντα να βρει τον άνθρωπο στον οποίο θα μπορούσε να αποθέσει τη φροντίδα για τη διακυβέρνηση, και στον οποίο θα μπορούσε να υποταχτεί. Όταν εμπιστευόμαστε σε μια μικρή ομάδα όλες αυτές τις οικονομικές, πολιτικές, στρατιωτικές, φορολογικές, κλπ. Αρμοδιότητες

τις οποίες της δίνουμε σήμερα, αυτή η μικρή ομάδα θα έχει οπωσδήποτε την τάση να υποταχτεί σ' ένα μόνο αρχηγό, όπως μια ομάδα στρατιωτών που κάνει πορεία.

Αυτό σε εποχές ηρεμίας. Αν όμως ανάψει πόλεμος στα σύνορα, αν ξεσπάσει μια εμφύλια διαμάχη στο εσωτερικό – τότε, ο πρώτος φιλόδοξος που θα βρεθεί, ο πρώτος καταφερτζής τυχοδιώκτης, θέτοντας υπό τον έλεγχο του τον χιλιοπαλωμένο μηχανισμό που λέγεται κυβερνητική εξουσία, θα επιβάλει στη χώρα τη δική του εξουσία. Η Εθνοσυνέλευση δεν θα είχε μεγαλύτερη δύναμη να τον εμποδίσει απ' όση πεντακόσιοι τυχαίοι περαστικοί. Αντίθετα, θα παραλύσει την αντίσταση. Οι δύο τυχοδιώκτες με τ' όνομα Βοναπάρτης δεν ήταν ένα κακό παιχνίδι της τύχης. Ήταν αναπόφευκτα επακόλουθα της συγκέντρωσης των εξουσιών. Όσο για την αποτελεσματικότητα των δικηγορίσκων ν' αντισταθούν στα πραξικοπήματα, η Γαλλία κάτι ξέρει γι' αυτήν. Μήπως στις μέρες μας έσωσε τη Γαλλία απ' το πραξικόπημα του Μακ Μαόν η Βουλή; Μήπως θα μας μιλήσουν για την Αγγλία; Μα εκείνη καυχιέται γιατί κατάφερε να διατηρήσει άθικτους τους κοινοβουλευτικούς θεσμούς στη διάρκεια του 19ου αιώνα! Κατόρθωσε ν' αποφύγει, είναι η αλήθεια, στη διάρκεια αυτού του αιώνα τον πόλεμο των τάξεων· πάντως, όλα μας οδηγούν να πιστέψουμε ότι δεν θα τον αποφύγει για πολύ ακόμα, και δεν χρειάζεται να μαστε προφήτες για να προβλέψουμε ότι το Κοινοβούλιο δεν θα βγει άθικτο απ' αυτόν τον πόλεμο· και θα, εξαφανιστεί, με τον άλφα ή το βήτα τρόπο, στην πορεία της Επανάστασης.

Κι αν θέλουμε, στην επόμενη επανάσταση, ν' αφήσουμε ορθάνοιχτες τις πόρτες στην αντίδραση, και στη μοναρχία ίσως, δεν έχουμε παρά να εμπιστευτούμε τις υποθέσεις μας σε μια αντιπροσωπευτική κυβέρνηση, σε πρωθυπουργούς εξοπλισμένους μ' όλες τις εξουσίες που κατέχουν σήμερα. Η αντιδραστική δικτατορία, με κόκκινες αποχρώσεις στην αρχή και που θα γίνεται όλο και πιο κυανή στη συνέχεια θα αισθάνεται περισσότερο ασφαλής, δεν θα περιμένει. Θα έχει στη διάθεσή της όλα τα όργανα κυριαρχίας· θα τα βρει όλα έτοιμα.

Όντας πηγή τόσων δεινών, το αντιπροσωπευτικό καθεστώς, μήπως προσφέρει μερικές τουλάχιστον υπηρεσίες στην προοδευτική και ειρηνική ανάπτυξη των κοινωνιών; -Μήπως έχει συμβάλει στην αποκέντρωση της εξουσίας, που επιβάλλεται να γίνει στον αιώνα μας; -Μήπως θα αίρονταν στο ύψος των περιστάσεων και θα θυσίαζε προσωρινά κάποιον απαρχαιωμένο θεσμό με σκοπό ν' αποφεύγει τον εμφύλιο πόλεμο; Μήπως προσφέρει τουλάχιστον κάποιες εγγυήσεις, κάποια ελπίδα για πρόοδο και για βελτίωση των εσωτερικών υποθέσεων;

Τί πικρή ειρωνεία που κρύβει η καθεμία απ' αυτές τις ερωτήσεις, καθώς και τόσες άλλες που ανακύπτουν όταν κρίνει κάποιος αυτό το θεσμό! Ολόκληρη η ιστορία του αιώνα μας μαρτυρεί την αδυναμία του θεσμού.

Τα κοινοβούλια, πιστά στην παράδοση της μοναρχίας και στη σύγχρονη μεταμφίεσή της, τον γιακωβινισμό, το μόνο που έκαναν ήταν να συγκεντρώσουν τις εξουσίες στα χέρια της κυβέρνησης. Υπαλληλοκρατία κατεξοχήν – αυτό είναι το χαρακτηριστικό της αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης. Απ' τις αρχές αυτού του αιώνα φώναζαν από παντού αποκέντρωση κι αυτονομία, μα εκείνοι μόνο συγκεντρώνουν και σκοτώνουν τα τελευταία υπολείμματα αυτονομίας. Ακόμη κι η Ελβετία πιέζεται να κινηθεί προς αυτή την κατεύθυνση, ενώ η Αγγλία υποτάσσεται στις πιέσεις για συγκέντρωση. Αν δεν αντιστέκονταν οι βιομήχανοι κι οι έμποροι θα είχαμε φτάσει σήμερα στο σημείο να ζητούμε άδεια απ' το Παρίσι για να σφάζουμε ένα μοσχάρι στο Μπριβ-λα-Γκαϊγιαρντ. Όλα πέφτουν σιγά σιγά στα χέρια της κυβέρνησης. Τα μόνα που της λείπουν ακόμα είναι η διαχείριση της βιομηχανίας και του εμπορίου, της παραγωγής και της κατανάλωσης, ενώ οι σοσιαλδημοκράτες τυφλωμένοι απ' τις εξουσιαστικές προλήψεις ονειρεύονται ήδη τη μέρα που θα μπορέσουν να ρυθμίσουν μέσα στο κοινοβούλιο του Βερολίνου τη δουλειά στα εργοστάσια και την κατανάλωση σ' ολόκληρη τη γερμανική επικράτεια.

Μήπως το αντιπροσωπευτικό καθεστώς, που μας παρουσιάζουν τόσο ειρηνόφιλο, μας έχει προφυλάξει από τους πολέμους; Ποτέ δε σκοτώθηκαν τόσο άνθρωποι όσοι κάτω απ' το αντιπροσωπευτικό καθεστώς. Η αστική τάξη χρειαζόταν να κυριαρχήσει στις αγορές, κι αυτή η κυριαρχία μπορούσε να επιτευχθεί μόνο σε βάρος κάποιων άλλων, με τις οβίδες και τα μυδράλια. Οι δικηγόροι κι οι δημοσιογράφοι είχαν την ανάγκη από στρατιωτική δόξα, και δεν υπάρχουν χειρότεροι πολεμοκάπηλοι απ' τους πολεμιστές των γραφείων.

Μήπως τα κοινοβούλια υποτάσσονται στις απαιτήσεις της εποχής; Μήπως τροποποιούν τους απαρχαιωμένους θεσμούς; Όπως στην εποχή της Εθνοσυνέλευσης χρειάστηκε να βάλουν το μαχαίρι στο λαιμό των βουλευτών για ν' αποσπάσουν την έγκρισή τους για τετελεσμένα γεγονότα, έτσι και σήμερα πρέπει να γίνει γενική εξέγερση για να επιβληθεί στους «αντιπροσώπους του λαού», κι η πιο ασήμαντη μεταρρύθμιση.

Όσο για την ποιότητα των εκλεγμένων κοινοβουλευτικών, ποτέ δεν είχαμε τέτοια υποβάθμιση του κοινοβουλίου όσο στις μέρες μας. Όπως κάθε θεσμός που μαραίνεται, έτσι κι αυτό διαρκώς χειροτερεύει. Είχαν να λένε για τη σαπίλα του κοινοβουλίου την εποχή του Λουδοβίκου-Φίλιππου. Μιλήστε σήμερα για μερικούς τίμιους ανθρώπους που είναι μέσα στα πράγματα και θα σας πουν: «Μου φέρνει ναυτία!» Ο κοινοβουλευτισμός προνοεί μόνον αηδία σ' όσους τον έχουν δει από κοντά.

Μήπως όμως θα μπορούσε να βελτιωθεί ο θεσμός αυτός; Μήπως ένα καινούριο στοιχείο, το εργατικό στοιχείο, θα του έδινε καινούριο αίμα; - Ας αναλύσουμε λοιπόν την ίδια τη συγκρότηση των αντιπροσωπευτικών εθνοσυνελεύσεων, ας μελετήσουμε τη λειτουργία τους, και θα δούμε ότι το να τρέφουμε τέτοιου είδους αυταπάτες είναι τόσο απλοϊκό όσο και το να παντρεύουμε ένα βασιλιά με μια αγρότισσα με την ελπίδα ν' αποχτήσουμε μια γενιά από καλά πριγκιπόπουλα!

III.

Τα ελαττώματα των αντιπροσωπευτικών Εθνοσυνελεύσεων δεν θα μας φανούν παράξενα αν σκεφτούμε, μόνο για μια στιγμή έστω, τον τρόπο με τον οποίο εκλέγονται και λειτουργούν.

Μήπως χρειάζεται να δώσω εδώ την τόσο αηδιαστική, αποκρουστική και γνωστή σ' όλους μας εικόνα – την εικόνα των εκλογών; Μήπως αυτή η ιλαροτραγωδία δεν είναι παντού η ίδια, στην Αστική Αγγλία και στη δημοκρατική Σουηδία, στη Γαλλία και στις ΗΠΑ, στη Γερμανία και στη Δημοκρατία της Αργεντινής;

Μήπως χρειάζεται να ιστορήσουμε πώς οι κομματάρχες κι οι εκλογικές Επιτροπές «κάνουν νοθείες», «κάνουν κομπίνες», ψαρεύουν εκλογείς (διάλεκτος υποκόσμου!), σκορπίζοντας δεξιά κι αριστερά υποσχέσεις, πολιτικές στις ενώσεις, προσωπικές στα άτομα; Πώς μπαίνουν στα σπίτια, κολακεύοντας τη μάνα και το παιδί, χαϊδεύοντας στην ανάγκη και τον άρρωστο σκύλο ή τη γάτα «του ψηφοφόρου»; Πώς μπαίνουν στα καφενεία, ψαρεύοντας τους ψηφοφόρους και παρασύροντας τους πιο ομιλητικούς σε συζητήσεις, σαν τους πονηρούς «παπατζήδες»; Πώς ο υποψήφιος, αφού πρώτα τον καλούν επίμονα, παρουσιάζεται επιτέλους στους «προσφιλείς ψηφοφόρους» του, με καλοσυνάτο χαμόγελο, σεμνό βλέμμα και μελίχια φωνή – όπως ακριβώς η γριά μέγαιρα, η Λονδρέζα σπιτονοικοκυρά που προσπαθούσε να σταυρώσει νοικάρηδες με γλυκό χαμόγελο κι αγγελικό βλέμμα; Μήπως χρειάζεται ν' απαριθμήσουμε τα γεμάτα ψευτιές -όλα γεμάτα ψευτιές- προγράμματα, είτε είναι των ομορτοουνιστών είτε των επαναστατών σοσιαλιστών, και στα οποία ούτε ο ίδιος ο υποψήφιος, αν έχει ένα στοιχειώδες μυαλό κι αν ξέρει λίγο τα πράγματα μέσα στη Βουλή, δεν πιστεύει περισσότερο απ' όσο στα «πνεύματα» και που παρόλα αυτά τα υποστηρίζει με οίστρο, με τσακίσματα της φωνής και μ' ένα πάθος που ταιριάζουν πιο πολύ σ' ένα κλόουν ή σ' ένα πλανόδιο θεατρίνο; Ας σημειώσουμε ότι η λαϊκή μούσα πρόσθεσε στις ιδιότητες των Μπερτράν και Ρομπέρ Μακέρ, που ήταν ήδη λωποδύτες, ταρτούφοι και ληστές, και την ιδιότητα του «αντιπροσώπου του λαού» που αναζητάει για τσέπωμα ψήφους και μαντήλια.

Μήπως, τέλος, χρειάζεται να μιλήσουμε εδώ για τη σπατάλη των εκλογών; Μα αφού όλες οι εφημερίδες μας λένε αρκετά γι' αυτά. Άσε που έχουν δημοσιευτεί κατάλογοι εξόδων κάποιων κομματάρχων, στους οποίους φιγουράρουν αρνίσια μπουτία, φανελένια γιλέκα και φάρμακα που έστειλε ο υποψήφιος μας στα «προσφιλέστατα τέκνα» των ψηφοφόρων του. Μήπως χρειάζεται να θυμήσουμε τα έξοδα για τις σάπιες ντομάτες και τα κλούβια αυγά «για τον εξευτελισμό του αντίπαλου κόμματος», που βαρύνουν τόσο τις δαπάνες των κομμάτων στις ΗΠΑ, καθώς και τα έξοδα για τις

συκοφαντικές αφίσες και τους «ελιγμούς της τελευταίας στιγμής», που παίζουν ήδη τόσο σπουδαίο ρόλο στις ευρωπαϊκές εκλογές;

Κι όταν παρεμβαίνει κι η κυβέρνηση, με τα «πόστα», τα εκατοντάδες χιλιάδες «πόστα» που δίνει σ' όποιον προσφέρει τα πιά πολλά, τα κουρελόχαρτα που φέρνουν τ' όνομα «παράσημα», τις άδειες για τα καταστήματα των μονοπωλίων του καπνού, την υψηλή προστασία που υπόσχεται στις χαρτοπαιχτικές λέσχες και στα μπουρδέλα πολυτελείας, τον αναίσχυντο τύπο της, τους χαφιέδες της, τους απατεώνες της, τους δικαστές και τους μπάτσους της...

Όχι, φτάνει! Ας μην ανακατεύουμε άλλο αυτό το βάρβαρο! Ας αρκεστούμε να υποβάλουμε το ερώτημα: Υπάρχει, άραγε, έστω κι ένα ανθρώπινο πάθος, το πιά ποταπό, το πιά χυδαίο απ' όλα, που να μη το χρησιμοποιούν τη μέρα των εκλογών; Απάτη, συκοφαντία, χυδαιότητα, υποκρισία, ψευτιά, όλα τα ταπεινά συναισθήματα που φωλιάζουν στα βάθη του ανθρώπινου κτήνους -να το όμορφο θέαμα που μας προσφέρει μια χώρα απ' τη στιγμή που μπαίνει σε προεκλογική περίοδο.

Έτσι είναι, και δεν μπορεί να' ναι αλλιώς, όσο θα υπάρχουν εκλογές για να βάζουμε στο κεφάλι μας αφεντικά. Πάρτε και τους εργάτες, κάντε τους ίσους, και βάλτε τους να ψηφίσουν μια ωραία μέρα κι αυτοί για τους κυβερνήτες τους -θα είναι πάλι το ίδιο πράγμα. Δεν θα μοιράζουν ίσως αρνίσια μπούτια. Θα μοιράζουν όμως φτηνές κολακείες και ψευτιές -και θα μείνουν κι οι σάπιες ντομάτες. Τί καλύτερο να περιμένει κανείς όταν βγάζει στο σφυρί τα πιά ιερά του δικαιώματα;

Τί ζητούν, στην πραγματικότητα, απ' τους εκλογείς; Να βρουν έναν άνθρωπο στον οποίο να μπορούν να εμπιστευτούν το δικαίωμα να νομοθετεί πάνω στα πιά ιερά πράγματα που έχουν: στα δικαιώματα, στα παιδιά και στη δουλειά τους! Και παραξενεύομαι που εμφανίζονται δυο και τρεις χιλιάδες Ρομπέρ Μάκερ που διεκδικούν αυτά τα βασιλικά δικαιώματα; Γυρεύουν έναν άνθρωπο στον οποίο θα μπορούν να εμπιστευτούν, μαζί με μερικούς άλλους του ίδιου φυράματος, το δικαίωμα να χάνουν τα παιδιά τους στα εικοσιένα τους χρόνια ή στα δεκαεννιά τους, όπως τους καπνίσει· να τα κλείνουν για τρία χρόνια, ή και για δέκα αν θέλουν, στο αποπνικτικό περιβάλλον της στρατώνας· να τα βάζουν να σφάζουν όταν κι όπου θέλουν αρχίζοντας έναν πόλεμο που η χώρα θ' αναγκαστεί να κάνει απ' τη στιγμή που θα εμπλακεί σ' αυτόν. Θα μπορεί να κλείνει τα Πανεπιστήμια και να τ' ανοίγει, ανάλογα με τα κέφια του· ν' αναγκάζει τους γονιούς να στείλουν εκεί τα παιδιά τους ή να αρνείται να τα δεχτεί στον Πανεπιστήμιο. Ένας καινούριος Λουδοβίκος 14ος, θα μπορεί να ευνοήσει μια βιομηχανία ή και να την κλείσει αν θέλει· να θυσιάσει τη Βόρεια για χάρη της Μεσημβρινής Γαλλίας, ή τη Μεσημβρινή για χάρη της Βόρειας· να προσαρτήσει μια επαρχία ή να την παραχωρήσει. Θα δώσει τρία δισεκατομμύρια το χρόνο για να βουλώσει το στόμα του εργάτη. Θα έχει ακόμη το βασιλικό προνόμιο να διορίζει την εκτελεστική εξουσία, δηλαδή μια εξουσία που, όσο κι αν συμφωνεί σε γενικές γραμμές με τη Βουλή, θα μπορεί να είναι διαφορετικά δεσποτική, διαφορετικά τυραννική απ' τη συχωρεμένη τη μοναρχία. Γιατί, αν ο Λουδοβίκος ο 16ος έδινε διαταγές μόνο σε μερικές διαταγές μόνο σε μερικές δεκάδες χιλιάδες υπαλλήλους, αυτός θα δίνει διαταγές σε εκατοντάδες χιλιάδες· κι αν ο βασιλιάς μπορούσε να κλέψει απ' το κράτος λίγα σακιά κέρματα, ο συνταγματικός πρωθυπουργός της εποχής μας μπορεί, μ' έναν ελιγμό στο Χρηματιστήριο, να τσεπώσει «τίμια» κάμποσα εκατομμύρια.

Κι ύστερα υπάρχουν άνθρωποι που παραξενεύονται που βλέπουν να εμφανίζονται όλα αυτά τα πάθη όταν ψάχνουν να βρουν έναν κύριο για να του δώσουν μια τέτοια εξουσία! Όταν η Ισπανία έβγαλε σε πλειστηριασμό τον κενό της θρόνο, παραξενεύτηκε μήπως κανένας που είδε να συρρέουν από παντού απατεώνες; Όσο θα υπάρχει αυτό το ξεπούλημα των βασιλικών εξουσιών, τίποτα δεν θα μπορέσει ν' αλλάξει: οι εκλογές θα είναι το παζάρι της ματαιοδοξίας και των συνειδήσεων.

Πάντως, κι αν ακόμα περιορίζονταν λίγο οι εξουσίες των εκπροσώπων, κι αν ακόμα κάθε κοινότητα γινόταν ένα κράτος σε μικρογραφία -όλα θα μέναν όπως είναι.

Θα μπορούσαμε να συγχωρήσουμε την εκπροσώπηση, εάν εκατό, διακόσιοι άνθρωποι που συναντιούνται καθημερινά στη δουλειά και στις κοινές υποθέσεις τους, που γνωρίζονται πολύ καλά μεταξύ τους, που έχουν συζητήσει εξαντλητικά ένα ζήτημα κι έχουν πάρει μια απόφαση, διαλέγουν κάποιον και τον στέλνουν να συναντηθεί μ' άλλους παρόμοιους εκπροσώπους γι' αυτό το συγκεκριμένο

ζήτημα. Τότε, η επιλογή γίνεται με πλήρη επίγνωση, κι ο καθένας ξέρει τι ακριβώς εμπιστεύεται στον εκπρόσωπό του. Στο κάτω κάτω, αυτός ο εκπρόσωπος, δεν θ κάνει τίποτα περισσότερο απ' το να εκθέτει σ' άλλους εκπροσώπους τις σκέψεις που οδήγησαν τους συντρόφους του να υποστηρίξουν την τάδε θέση. Μη μπορώντας να επιβάλει τίποτα, θα προσπαθήσει να φτάσει σε συμφωνία, και θα ξαναγυρίσει στους συντρόφους του με μια άλλη πρόταση που οι εντολοδόχοι του θα μπορούν να δεχτούν ή να απορρίψουν. Έτσι γεννήθηκε η εκπροσώπηση: όταν οι Κοινότητες έστελναν τους εκπροσώπους τους σ' άλλες Κοινότητες, δεν τους έδιναν περισσότερες δικαιοδοσίες. Το ίδιο κάνουν σήμερα κι οι μετεωρολόγοι κι οι στατιστικοί στα διεθνή συνέδρια, το ίδιο κάνουν κι οι εκπρόσωποι των σιδηροδρομικών εταιριών και των ταχυδρομείων των διάφορων χωρών.

Τί ζητάνε όμως τώρα απ' τους εκλογείς; - Ζητάνε από δέκα κι από είκοσι χιλιάδες ανθρώπους (απ' τους εκατό που' ναι γραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους), που δεν γνωρίζουν καθόλου ο ένας τον άλλο, που δεν βλέπονται ποτέ, που δεν συναντιούνται ποτέ σε καμία κοινή δουλειά, να συνεννοηθούν και να εκλέξουν έναν άνθρωπο. Επιπλέον, αυτός ο ένας άνθρωπος δεν θα σταλεί για να εκθέσει κάτι συγκεκριμένο, ούτε για να υποστηρίξει μια θέση πάνω σ' ένα συγκεκριμένο ζήτημα. Όχι, πρέπει να μπορεί να κάνει τα πάντα, να νομοθετεί πάνω σ' όλα τα ζητήματα κι η απόφασή του να' ναι νόμος. Ο αρχικός χαρακτήρας της εκπροσώπησης μεταβάλλεται ολοκληρωτικά, κι η εκπροσώπηση γίνεται παραλογισμός.

Αυτό το πάνσοφο ον που ζητάνε σήμερα δεν υπάρχει. Νάσου όμως ένας πολίτης τίμιος, έξυπνος και μορφωμένος. Μήπως θα εκλεγεί εκείνος; Και βέβαια όχι. Μόλις που θα υπάρχουν καμιά εικοσαριά πρόσωπα του περιβάλλοντος του που θα γνωρίζουν τις αρετές του. Γιατί ο ίδιος δεν προσπάθησε ποτέ να προβληθεί, περιφρονεί τα μέσα που συνηθίζουν να χρησιμοποιούν για να κάνουν ντόρο γύρω απ' το όνομά τους, και επομένως δεν πρόκειται ποτέ να πάρει περισσότερους από διακόσιους ψήφους. Δεν θα τον κατεβάσουν καν ως υπονήφιο, και θα προβάλουν έναν δικηγόρο ή ένα δημοσιογράφο, έναν πολυλογία ή έναν συγγραφέα της πεντάρας που θα μεταφέρουν στο κοινοβούλιο τα δικά τους ήθη, τα ήθη του δικηγορικού κόσμου και της εφημερίδας και θα προστεθούν στο κοπάδι που ψηφίζει υπέρ της κυβέρνησης ή υπέρ της αντιπολίτευσης. Ή πάλι, θα είναι ένας μεγαλέμπορας, που θα φιλοδοξεί να πάρει τον τίτλο του βουλευτή, και που δεν θα διστάσει να ξοδέψει και 10.000 φράγκα για ν' αποκτήσει αυτό τον αμφίβολο τίτλο τιμής. Κι εκεί που τα ήθη είναι εξαιρετικά δημοκρατικά, όπως στις ΗΠΑ, εκεί όπου συγκροτούνται εύκολα επιτροπές κι αντισταθμίζουν την επιρροή της μεγάλης περιουσίας, προβάλλουν τον χειρότερο απ' όλους, τον επαγγελματία πολιτικάντη, το άθλιο πλάσμα που' χει γίνει σήμερα η πληγή της μεγάλης αυτής Δημοκρατίας, τον άνθρωπο που κάνει την πολιτική επάγγελμα και που χρησιμοποιεί τις μεθόδους της μεγάλης βιομηχανίας – διαφήμιση, τυμπανοκρουσίες, εξαγορά.

Κάντε όσες αλλαγές θέλετε στο εκλογικό σύστημα: αντικαταστήστε το τοπικό ψηφοδέλτιο με το ψηφοδέλτιο ολόκληρης της επικράτειας, κάντε τις εκλογές σε δύο γύρους όπως στην Ελβετία (εννοώ τις προκαταρκτικές εκλογές), αλλάξτε όσα μπορείτε, εφαρμόστε αυτό το σύστημα στις συνθήκες της πίο μεγάλης ισότητας -δώστε σε όλους εκλογικά δικαιώματα-· ο θεσμός θα εξακολουθήσει να έχει τα σύμφυτα μ' αυτόν ελαττώματα. Όποιος πετύχει να συγκεντρώσει κάτι περισσότερο απ' τις μισές ψήφους (εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις στα καταδιωκόμενα κόμματα), θα είναι ο άχρωμος, ο χωρίς πεποιθήσεις άνθρωπος – αυτός που ξέρει να τα πάει καλά μ' όλους.

Γι' αυτό, -όπως παρατήρησε ήδη ο Σπένσερ- η σύνθεση όλων των κοινοβουλίων είναι ποιοτικά τόσο χαμηλή. Η Βουλή, λέει στην Εισαγωγή..., έχει επίπεδο χαμηλότερο από το μέσο επίπεδο της χώρας, όχι μόνο ως προς τη συνείδηση, αλλά και ως προς το μυαλό. Μια χώρα με έξυπνους πολίτες, την εξευτελίζουν οι αντιπρόσωποί της. Θα 'ταν καλύτερα να την αντιπροσώπευαν παθολογικά ηλίθιοι που θα ορίζονταν χωρίς εκλογές. Όσο για την τιμιότητα των βουλευτών, τη ξέρουμε κι αυτήν. Διαβάστε μόνο τί λένε γι' αυτήν οι πρώην υπουργοί που τους έχουν γνωρίσει κι έχουν παρτίδες μ' αυτούς.

Είναι κρίμα που δεν υπάρχουν ειδικοί χώροι απ' όπου οι εκλογείς θα μπορούσαν να δουν τη «Βουλή» τους εν δράσει. Θα αηδίαζαν πολύ γρήγορα. Οι αρχαίοι μεθούσαν τους δούλους για να

μάθουν στα παιδιά τους να σιχαίνονται το μεθύσι. Πάτε κι εσείς Παριζιάνοι στη Βουλή και δέστε τους βουλευτές σας για να σιχαθείτε την αντιπροσωπευτική κυβέρνηση.

Σ' αυτό το συρφετό των μηδενικών ο λαός εκχωρεί όλα του τα δικαιώματα εκτός απ' το δικαίωμα να βάζει στη θέση τους άλλα μηδενικά όταν τελειώσει η θητεία τους. Αφού όμως η καινούρια Εθνοσυνέλευση, που έχει εκλεγεί με το ίδιο σύστημα και της έχει ανατεθεί η ίδια αποστολή, θα είναι τόσο κακή όσο κι η προηγούμενη, η μεγάλη μάζα του λαού θα φτάσει στο τέλος να αδιαφορεί γι' αυτή την κωμωδία και θα αρκεστεί σε μερικά μπαλώματα, ψηφίζοντας κάποιους καινούριους υποψήφιους που θα διεκδικήσουν την ψήφο της.

Αν όμως οι εκλογές είναι σφραγισμένες, από την ίδια τους τη φύση, μ' ένα αδιόρθωτο ελάττωμα, τί να πούμε για τον τρόπο με τον οποίο εκπληρώνει τις υποχρεώσεις της η Εθνοσυνέλευση; Σκεφτείτε, ένα λεπτό μόνο, κι αμέσως θα δείτε πόσο αδύνατο είναι να εκπληρώσει την αποστολή που της εμπιστευτήκαμε.

Ο αντιπρόσωπος σας θα πρέπει να έχει μια γνώμη και μια ψήφο για μια ατέλειωτη σειρά ζητήματα που ανακύπτουν κατά τη λειτουργία αυτής της περίφημης μηχανής -του συγκεντρωτικού κράτους.

Ο αντιπρόσωπός σας θα πρέπει να έχει μια γνώμη και μια ψήφο για μια ατελείωτη σειρά ζητήματα που ανακύπτουν κατά τη λειτουργία αυτής της περίφημης μηχανής -του συγκεντρωτικού κράτους.

Θα πρέπει να ψηφίζει το φόρο για τα σκυλιά και τη μεταρρύθμιση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, χωρίς να έχει πατήσει ποτέ το πόδι του στο Πανεπιστήμιο και χωρίς να έχει δει ποτέ του τσομπανόσκυλο. Πρέπει να εκφέρει τη γνώμη του για τα πλεονεκτήματα του τουφεκιού Γκρα και για την τοποθεσία που πρέπει να χτιστούν οι κρατικοί στάβλοι. Θα ψηφίσει για τη φυλλοξήρα, για το γκουανό, για τα καπνά, για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και για την υγιεινή των πόλεων· για την Κοχινγκινία και την Γουιάνα, για τις σιδερένιες ράγες των τρένων και για το Αστεροσκοπείο του Παρισιού. Κάποιος που έχει δει φαντάρους μόνο στην παρέλαση, θα κατανείμει στην επικράτεια τις στρατιωτικές δυνάμεις και χωρίς να' χει δει ποτέ του άραβα, θα επιβάλει ή θα καταργήσει τον μουσουλμανικό κώδικα της έγχειας ιδιοκτησίας στην Αλγερία. Θα υπέρ του στρατιωτικού πληγκίου ουγγρικού ή γαλλικό τύπου ανάλογα με τα γούστα της συμβίας του. Θα προστατεύσει τη ζάχαρη και θα θυσιάσει το σιτάρι. Θα καταστρέψει την αμπελοργία νομίζοντας ότι την προστατεύει· θα ψηφίζει υπέρ της αναδάσωσης και κατά των βοσκοτοπιών, ενώ στην πραγματικότητα θα ευνοεί τα βοσκοτόπια σε βάρος του δάσους. Θα πρέπει να είναι άριστος γνώστης του τραπεζικού συστήματος. Θα καταστρέψει ένα κανάλι για να ευνοήσει ένα σιδηρόδρομο, χωρίς να πολυξέρει σε ποιο μέρος της Γαλλίας, βρίσκεται το καθένα απ' αυτά. Θα προσθέσει καινούρια άρθρα στον Ποινικό Κώδικα, χωρίς βέβαια να τον έχει διαβάσει ποτέ ολόκληρο. Παντογνώστης και παντοδύναμος Πρωτέας, τη μια μέρα στρατιωτικός, την άλλη χοιροτρόφος, κι ύστερα με τη σειρά τραπεζίτης, ακαδημαϊκός, βοθροκαθαριστής, γιατρός, αστρονόμος, φαρμακοποιός, βυρσοδένης, ή χοντρέμπορας, σύμφωνα με την ημερίδα της Βουλής, χωρίς κανένα δισταγμό. Μαθημένος απ' τη δικηγορία, τη δημοσιογραφία ή τις αγορεύσεις του στις λαϊκές συγκεντρώσεις, να μιλάει για πράγματα που δεν τα ξέρει, θα ψηφίσει για όλα αυτά τα ζητήματα, με τη μόνη διαφορά ότι στην εφημερίδα ψυχαγωγούσε απλώς κατά την ώρα της χαλάρωσής του το θυρωρό, ότι στα κακουργιοδικεία ύψωνε τη φωνή του στους υπναλέους δικαστές και ενόρκους, ενώ στη Βουλή η γνώμη του θα θεσπίσει ένα νόμο για τριάντα και σαράντα εκατομμύρια κάτοικους.

Κι αφού είναι φύσει αδύνατο να έχει δική του γνώμη πάνω στα χίλια ζητήματα για τα οποία νομοθετεί, θα ψιλοκουβεντιάζε με το διπλανό του, θα σκοτώνει την ώρα του στο κυλικείο, θα στέλνει επιστολές για να αναζωοπυρώνει τον ενθουσιασμό των «προσφιλών ψηφοφόρων» του, ενώ ένας υπουργός θα διαβάζει μια αναφορά φορτωμένη με κατάλληλους για την περίπτωση αριθμούς που συνέταξε ο γραμματέας του· και τη στιγμή της ψηφοφορίας θα πάρει θέση υπέρ ή κατά της αναφοράς, σύμφωνα με το νόημα που θα του κάνει ο αρχηγός του κόμματός του.

Κι ύστερα, το ζήτημα της τροφής των γουρουνιών ή του εξοπλισμού του στρατού θα είναι για

τα δύο κόμματα της συμπολίτευσης και της αντιπολίτευσης μόνο ένα ζήτημα για κοινοβουλευτικές αψιμαχίες. Δεν τους νοιάζει αν τα γουρούνια έχουν ανάγκη από τροφή, ούτε αν οι φαντάροι είναι παραφορτωμένοι σαν τις καμήλες στην έρημο – το μόνο που τους ενδιαφέρει είναι αν η ψήφος τους ευνοεί το κόμμα τους. Οι κοινοβουλευτικές μάχες γίνονται πάνω στην καμπούρα του φαντάρου, του καλλιεργητή, του βιομηχανικού εργάτη, προς όφελος της κυβέρνησης ή της αντιπολίτευσης.

Φαντάζομαι τα βάσανα του δύστυχου του Προυντόν όταν είχε την παιδιάστικη αφέλεια, μπαίνοντας στην Εθνοσυνέλευση, να μελετάει σε βάθος κάθε ζήτημα που γραφόταν στην ημερήσια διάταξη. Κατέθετε στο Προεδρείο αριθμούς, ιδέες – ούτε που το άκουγαν. Όλα τα ζητήματα λύνονται πολύ πριν από τη συνεδρίαση, μ' αυτό το απλό σκεπτικό: ωφελεί ή βλάπτει το κόμμα μας; Η καταμέτρηση των ψήφων έχει γίνει· οι δικοί καταγράφονται, οι αντίπαλοι βολδοσκοπούνται, και μετριούνται με προσοχή. Τα λογύδρια εκφωνούνται για τη σκηνοθεσία· δεν ακούει κανένας, εκτός αν έχουν ρητορική αξία ή αν είναι σκανδαλοθηρικά. Οι αφελείς φαντάζονται ότι ο Ρουμεστάν έχει καθηλώσει με την ευγλωττία του τη Βουλή, ενώ ο Ρουμεστάν, μετά την παράσταση, λογαριάζει με τους φίλους του πώς να εκπληρώσει τις υποσχέσεις που έδωσε για να κλέψει ψήφους. Η ευγλωττία του ήτανε μόνο επικαιρικό τραγουδάκι, που το συνέθεσε και το τραγούδησε για να διασκεδάσει τη γαλαρία, για να αναζωογονήσει τη δημοτικότητα του με παχιά λόγια.

«Να κλέψει ψήφους!» - Ποιοί είναι λοιπόν αυτοί που κλέβουν τις ψήφους και που κάνουν να γείρει προς τη μια ή προς την άλλη μεριά η κοινοβουλευτική πλάστιγγα; Ποιοί είναι αυτοί που ανατρέπουν και στηρίζουν κυβερνήσεις και που οδηγούν τη χώρα σε μια αντιδραστική εσωτερική πολιτική ή σε εξωτερικές περιπέτειες; Ποιός διαλέγει ανάμεσα στην κυβέρνηση και την αντιπολίτευση;

- Αυτοί που τους λένε πολύ σωστά «τα βατράχια του βάλτου!». Αυτοί που δεν έχουν καμιά γνώμη, που κάθονται πάντα ανάμεσα σε δύο καρέκλες, που παλινδρομούν ανάμεσα στα δύο μεγάλα κόμματα του Κοινοβουλίου.

Κι είναι ακριβώς αυτή η ομάδα – μια πενηντάδα αδιάφορων, χωρίς καμία πεποίθηση ανθρώπων, που τους πάει ο άνεμος μια στους φιλελεύθερους και μια στους συντηρητικούς, που αφήνονται να παρασυρθούν από υποσχέσεις, από πόστα που τους τάζουν, από κολακειές ή από πανικό-, αυτή η μικρή ομάδα των μηδενικών, τα οποία δίνουν ή αρνούνται να δώσουν την ψήφο τους, που αποφασίζει για όλα τα ζητήματα της χώρας. Αυτοί είναι που θεσπίζουν τους νόμους ή τους αφήνουν στα συρτάρια. Αυτοί είναι που στηρίζουν ή ανατρέπουν τις κυβερνήσεις κι αλλάζουν την πολιτική μιας χώρας. - Μια πενηντάδα αδιάφορων θεσπίζει τους νόμους της χώρας – να που ανάγεται, σε πρώτη ανάλυση, το κοινοβουλευτικό καθεστώς.

Είναι αναπόφευκτο, οποιαδήποτε κι αν είναι η σύνθεση του κοινοβουλίου, όσο κι αν το αποτελούν αστέρια πρώτου μεγέθους κι ακέραιοι άνθρωποι – τις αποφάσεις να τις παίρνουν... τα βατράχια του βάλτου! Τίποτα απ' αυτά δεν μπορεί ν' αλλάξει όσο ισχύει η αρχή της πλειοψηφίας.

Αφού επισημόναμε, σύντομα, τα σύμφυτα με τις αντιπροσωπευτικές εθνοσυνελεύσεις ελαττώματά τους, ας εξετάσουμε στη συνέχεια το έργο αυτών των εθνοσυνελεύσεων. Θα πρέπει να δείξουμε πώς όλες τους, από τη Συντακτική Συνέλευση του 1789 μέχρι το Συμβούλιο της Κομμούνας στα 1871, απ' το αγγλικό Κοινοβούλιο μέχρι τη σερβική Σκουπτσίνα, δεν έχουν κάνει, στην ουσία, τίποτα· πώς οι καλύτεροι νόμοι τους ήταν- σύμφωνα μ' όσα λέει ο Μπούκλε- εκείνοι που καταργούσαν προγενέστερους νόμους, πώς αυτούς τους νόμους χρειάστηκε να τους αποσπάσει ο λαός με τις λόγχες, με εξεγέρσεις. Θα πρέπει να γράψουμε την ιστορία αυτή, μα κάτι τέτοιο θα ξέφευγε απ' τα όρια αυτού του κειμένου.

Πάντως, όποιος ξέρει να σκέφτεται χωρίς ν' αφήνει να τον παρασύρουν οι προλήψεις που μας δίνει η άθλια εκπαίδευσή μας θα βρει μοναχός του αρκετά παραδείγματα από την ιστορία των σύγχρονών μας αντιπροσωπευτικών κυβερνήσεων. Και θα καταλάβει ότι, όποιο κι αν είναι το σώμα των αντιπροσώπων – είτε αποτελείται από εργάτες είτε από αστούς, είτε ακόμα περιλαμβάνει στους κόλπους τους και πολλούς επαναστάτες σοσιαλιστές- θα έχει όλα τα ελαττώματα των αντιπροσωπευτικών εθνοσυνελεύσεων.

Το να ονειρευόμαστε ένα εργατικό κράτος, που θα το κυβερνάει μια εκλεγμένη εθνοσυνέλευση,

είναι το πιό διεστραμμένο όνειρο που μας επιβάλλει η εξουσιαστική μας παιδεία.

Όπως δεν μπορούμε να' χουμε έναν καλό βασιλιά, ούτε τον Ριέντζι ούτε τον Αλέξανδρο στον Γ, έτσι δεν μπορούμε να' χουμε κι ένα καλό κοινοβούλιο. Το σοσιαλιστικό μέλλον βρίσκεται προς μια άλλη κατεύθυνση: θα ανοίξει στην ανθρωπότητα καινούριους δρόμους τόσο στον πολιτικό όσο και στον οικονομικό τομέα.

IV.

Αν ρίξουμε μια έστω κι επιπόλαια ματιά στην ιστορία του αντιπροσωπευτικού καθεστώτος, στην προέλευσή του και στον τρόπο με τον οποίο εκφυλίζεται ο θεσμός όσο δυναμώνει το κράτος, θα καταλάβουμε ότι έχει φάει τα ψωμιά του, ότι έχει παίξει το ρόλο του κι ότι πρέπει να παραχωρήσει τη θέση του σ' έναν καινούριο τρόπο πολιτικής οργάνωσης.

Ας μην πάμε πολύ μακριά. Ας πάρουμε τον 12ο αιώνα και την απελευθέρωση των Κοινοτήτων.

Στους κόλπους της φεουδαρχικής κοινωνίας δημιουργείται ένα ισχυρό ελευθεριακό κίνημα. Οι πόλεις απελευθερώνονται από τους άρχοντες. Οι κάτοικοί τους «ορκίζονται» να υπερασπίσουν ο ένας τον άλλον· διακηρύσσουν την ανεξαρτησία τους προφυλαγμένοι απ' τα τείχη τους· οργανώνουν την παραγωγή και την ανταλλαγή, τη βιομηχανία και το εμπόριο· δημιουργούν αυτές τις πόλεις που επί τρεις-τέσσερις αιώνες χρησιμεύουν ως καταφύγιο στους ελεύθερους εργαζόμενους, στις τέχνες, τις επιστήμες και τις ιδέες – που είναι τα θεμέλια αυτού του πολιτισμού που σήμερα εξυμνούμε.

Οι κοινότητες ήταν φυσικό προϊόν του μεσαίωνα και της ολοένα αυξανόμενης σημασίας των πόλεων ως κέντρων του εμπορίου και της βιομηχανίας, και δεν είχαν ούτε καθαρά ρωμανική προέλευση, όπως υποστήριξαν ο Ραηνούαρ κι ο Λεμπά στη Γαλλία (που τους ακολούθησαν κι ο Γκιζό και σ' ένα βαθμό, ο Αγκουστίν Τιερι), κι οι Αηχορν, Γκάουπ και Σαβινύ στη Γερμανία· δεν ήταν ούτε καθαρά γερμανικής προέλευσης, όπως υποστηρίζει η περίφημη σχολή των «Γερμανιστών». Γι' αυτό και ταυτόχρονα, στην Ιταλία, στη Φλάνδρα, στη Γαλλία, στην Γερμανία, στον σκανδιναβικό και στο σλαβικό κόσμο, όπου η ρωμανική επιρροή είναι μηδαμινή κι η γερμανική ακόμα μικρότερη, βλέπουμε την ίδια εποχή, δηλαδή στον 11ο και 12ο αιώνα, να δημιουργούνται αυτές οι ανεξάρτητες πόλεις που θα γεμίσουν τρεις αιώνες με την έντονη ζωή τους, και που αργότερα θα γίνουν συστατικά στοιχεία των σύγχρονων κρατών.

Ορκισμένοι αστοί που εξοπλίζονται με σκοπό την άμυνά τους και που αποκτούν στο εσωτερικό μια οργάνωση ανεξάρτητη τόσο από τους κοσμικούς ή εκκλησιαστικούς άρχοντες όσο κι απ' το βασιλιά – οι ελεύθερες πόλεις ανθούν αμέσως πίσω από τα τείχη τους κι όταν επιβάλλουν στα χωριά τη δική τους κυριαρχία αντικαθιστώντας τους άρχοντες, δίνουν και σ' αυτά την ίδια πνοή ελευθερίας. *Nus sumes home cumil Sunt*. «Είμαστε άνθρωποι όπως αυτού», τραγουδάνε οι χωριάτες κάνοντας ένα ακόμα βήμα προς την απελευθέρωση των δουλοπαροίκων.

«Άσυλα ανοιχτά στη φιλόπονη ζωή», οι απελευθερωμένες πόλεις συγκροτούνται εσωτερικά ως ενώσεις ανεξάρτητων συντεχνιών. Κάθε συντεχνία έχει τη δική της νομοθεσία, τη δική της διοίκηση, τη δική της πολιτοφυλακή. Καθένας είναι κύριος των υποθέσεών του όχι μόνο σε ό,τι αφορά το επάγγελμά ή το εμπόριό του, αλλά και σ' όλα όσα θα αναλάμβανε αργότερα το κράτος, εκπαίδευση, υγιεινή, παραβιάσεις των εθίμων, ποινικές και αστικές υποθέσεις, μέτρα για την άμυνα. Σώματα ταυτόχρονα πολιτικά, βιομηχανικά ή εμπορικά, οι συντεχνίες συγκεντρώνονταν όλες μαζί στο *forum* (στην αγορά) – όπου μαζευόταν ο λαός με κωδωνοκρουσίες στις σημαντικές περιστάσεις, είτε για να ρυθμίσουν τις διαφορές που ανέκυπταν μεταξύ των συντεχνιών, είτε για ν' αποφασίσουν για ζητήματα που αφορούσαν ολόκληρη την πόλη, είτε για να συνεννοηθούν για τα μεγάλα κοινοτικά έργα που απαιτούσαν τη συμμετοχή όλων των κατοίκων.

Μέσα στην Κοινότητα, προπάντων, στις απαρχές της – δεν βρίσκουμε ακόμα κανένα ίχνος από την αντιπροσωπευτική κυβέρνηση. Τις αποφάσεις τις παίρνουν ο δρόμος, ο τομέας, ολόκληρη η

συντεχνία, ολόκληρη η πόλη, - όχι πλειοψηφικά, αλλά με συζήτηση μέχρι που οι υποστηρικτές της μιας απ' τις δύο διαφορετικές γνώμες παραδέχονταν στο τέλος εκούσια, έστω και για να δοκιμάσουν μόνο, τη γνώμη που υποστήριζαν οι περισσότεροι.

Υπήρχε συνεννόηση; - Την απάντηση την δίνουν τα έργα τους που δεν παύουμε να τα θαυμάζουμε χωρίς να μπορούμε να τα ξεπεράσουμε. Ό,τι ωραίο μας έχει μείνει μετά τα τέλη του μεσαίωνα είναι το έργο αυτών των πόλεων. Οι καθεδρικοί ναοί, αυτά τα γιγάντια μνημεία που κάθε πετραδάκι τους διηγείται την ιστορία και τους πόθους των Κοινοτήτων, είναι έργο αυτών των συντεχνιών, που δούλευαν από ευλάβεια κι από αγάπη για την τέχνη και για τη πόλη τους (οι καθεδρικοί της Ρεμς και της Ρουέν δεν θα μπορούσαν να είχαν χτιστεί με έξοδα του δήμου) και που συναγωνίζονταν στο ποιά θα έκανε το πιά ωραίο μέγαρο και ποιά θα όρθωνε τα ισχυρότερα τείχη.

Στις απελευθερωμένες Κοινότητες οφείλουμε την αναγέννηση της τέχνης, στις συντεχνίες των εμπόρων και συχνά σ' όλους τους κάτοικους της πόλης που συμβάλλανε ο καθένας σύμφωνα με τις δυνατότητές του στον εξοπλισμό του ιππικού ή του στόλου, οφείλουμε αυτή την ανάπτυξη του εμπορίου που οδήγησε στις χανσεατικές ενώσεις και στις θαλάσσιες ανακαλύψεις. Στις συντεχνίες των χειροτεχνών, που στη συνέχεια τις έχουν δυσφημίσει η άγνοια κι ο εγωισμός των επιχειρηματιών βιομηχάνων, οφείλουμε τη δημιουργία όλων σχεδόν των βιομηχανικών τεχνικών απ' τις οποίες επωφελούμαστε σήμερα.

Μα η Κοινότητα, του μεσαίωνα έμελε να χαθεί. Την χτύπησαν ταυτόχρονα δύο εχθροί, ένας εσωτερικός κι ένας εξωτερικός.

Το εμπόριο, οι πόλεμοι και η εγωιστική κυριαρχία που ασκούσε στην ύπαιθρο, μεγάλωναν τις ανισότητες στους κόλπους της Κοινότητας, φτωχαίνοντας τους μεν και πλουτίζοντας τους δε. Για λίγο καιρό, η συντεχνία εμπόδιζε την ανάπτυξη του προλεταριάτου μέσα στην πόλη, μα γρήγορα υπέκυψε στον άνισο αγώνα. Το εμπόριο με στήριγμά του την αρπαγή, οι αδιάκοποι πόλεμοι που γεμίζουν τις σελίδες της ιστορίας της εποχής, πλούτιζαν τους μεν και φτώχαιναν τους δε· η αστική τάξη που γεννιόταν, εργαζόταν με σκοπό να υποδαυλίσει τις διαφωνίες και να μεγεθύνει τις περιουσιακές ανισότητες. Η πόλη χωρίστηκε σε πλούσιους και σε φτωχούς, σε «άσπρους» και «μαύρους»· στους κόλπους της Κοινότητας παρουσιάστηκε η πάλη των τάξεων και, μαζί μ' αυτήν, το κράτος. Όσο περισσότερο φτώχαιναν οι φτωχοί και υποδουλώνονταν στους πλούσιους με τη τοκογλυφία, τόσο περισσότερο η δημοτική αντιπροσώπευση, η διακυβέρνηση με πληρεξουσιότητα, δηλαδή η διακυβέρνηση απ' τους πλούσιους, εδραιωνόταν μέσα στην κοινότητα. Συγκροτήθηκε, λοιπόν, σε αντιπροσωπευτικό κράτος, με δημοτικό ταμείο, μισθωτούς χωροφύλακες, ένοπλους κοντοτιέρους, δημόσιες υπηρεσίες κι υπαλλήλους. Κράτος μεν, αλλά μικρό κράτος, δεν έμελλε να γίνει γρήγορα βορά του μεγάλου κράτους που συγκροτούνταν υπό την αιγίδα της μοναρχίας; Υπονομευμένη ήδη απ' τον εσωτερικό εχθρό -το βασιλιά.

Ενώ ακόμη ανθούσαν οι ελεύθερες πόλεις, το συγκεντρωτικό κράτος συγκροτούνταν ήδη μπροστά στις πύλες τους.

Γεννήθηκε μακριά από το θόρυβο της αγοράς, μακριά απ' το πνεύμα του δήμου που έπνεε τις ανεξάρτητες πόλεις. Μέσα σε κάποια καινούρια πόλη, στο Παρίσι ή στη Μόσχα -που ήτανε συνενώσεις χωριών-, εδραιώθηκε η εξουσία της μοναρχίας που γεννιόταν. Τί ήτανε μέχρι τότε ο βασιλιάς; Ένας λήσταρχος σαν όλους τους άλλους. Ένας αρχηγός που η εξουσία του μόλις που επεκτεινόταν στους ληστές της συμμορίας του και που με δυσκολία αποσπούσε ένα μικρό πρόστιμο απ' όσους ήθελαν να εξαγοράσουν την ειρήνη. Όσο αυτός ο αρχηγός ήταν κλεισμένος, σε μια πόλη περήφανη για τις κοινοτικές της ελευθερίες, τι μπορούσε να κάνει; Όταν δοκίμαζε, από απλός υπερασπιστής των τειχών, να γίνει κύριος της πόλης, η αγορά τον έδιωχνε. Κατέφευγε τότε σε μια συνένωση χωριών, σε μια καινούρια πόλη. Εκεί, μαζεύοντας πλούτη απ' τη δουλειά των δουλοπάροικων, μη συναντώντας εμπόδιο στη φωνακλάδικη πλέμπα, άρχισε με το χρήμα, το δόλο, τις ίντριγκες και τα όπλα, την αρχή διαδικασία της συνένωσης, της συγκέντρωσης, που την ευνοούσαν -την επέβαλαν, θα' λεγα- οι πόλεμοι εκείνης της εποχής κι οι αδιάκοπες εισβολές που γίνονταν ταυτόχρονα σ' όλα τα ευρωπαϊκά έθνη.

Οι κοινότητες, που βρίσκονται ήδη στο στάδιο της παρακμής, που είχαν ήδη γίνει κράτη μέσα στα τείχη τους, χρησίμευαν ως στόχοι και ως πρότυπα. Αρκούσε να τις περικυκλώνει σιγά σιγά, να υποτάσσει τα όργανά τους και να τις κάνει να βοηθούν την ανάπτυξη της μοναρχικής εξουσίας. Αυτό έκανε η μοναρχία, με τις απειλές στην αρχή και ολοένα και περισσότερο με τη βία όσο αισθανόταν ότι δυνάμωνε.

Το γραπτό δίκαιο γεννήθηκε, ή μάλλον αναπτύχθηκε, στις Χάρτες των Κοινοτήτων. Και χρησίμευσε ως βάση στο κράτος. Αργότερα, το ρωμαϊκό δίκαιο ήρθε να το επικυρώσει, ενώ ταυτόχρονα επικύρωνε και τη μοναρχική εξουσία. Η θεωρία της αυτοκρατορικής εξουσίας, ξεθάφτηκε απ' τα ρωμαϊκά γλωσσάρια και διαδόθηκε προς όφελος του βασιλιά. Η εκκλησία, απ' τη μεριά της, έσπευσε να του δώσει την ευλογία της και, μετά την αποτυχία της να συγκροτήσει την εγκόσμια Αυτοκρατορία, προσκολλήθηκε σ' αυτόν που, αν τον χρησιμοποιούσε ως ενδιάμεσο, έλπιζε μια μέρα να κυριαρχήσει στη γη.

Επί πέντε αιώνες η μοναρχία εξακολουθούσε αυτό το αργό έργο της συνένωσης, ξεσηκώνοντας τους δουλοπάροικους και τις Κοινότητες εναντίον του άρχοντα, κι αργότερα συνέτριψε τους δουλοπάροικους και τις Κοινότητες με τη βοήθεια του άρχοντα που έγινε υπάκουος υπηρέτης της. Στην αρχή κολάκευε τις Κοινότητες, περίμενε όμως οι εσωτερικές διαμάχες ν' ανοίξουν τις πόρτες τους, να της παραδώσουν τα ταμεία τους για να τα τσεπώσει, καθώς και τα τείχη τους για να τα γεμίσει με τους μισθοφόρους της. Συμπεριφέρεται, λοιπόν, προσεχτικά στις Κοινότητες: αναγνωρίζει ορισμένα προνόμιά τους, ενώ ταυτόχρονα κάνει ό,τι μπορεί για να τις υποδουλώσει.

Αρχηγός στρατιωτών που τον υπάκουαν μόνον όσο υπήρχαν λάφυρα, ο βασιλιάς περιτριγυριζόταν πάντα από το Συμβούλιο των υπαρχηγών του, που στον 14ο ή στον 15ο αιώνα συγκροτούν το Συμβούλιο των Ευγενών. Αργότερα, σ' αυτό έρχεται να προστεθεί και το Συμβούλιο του Κλήρου. Στο μέτρο που ο βασιλιάς κατορθώνει να βάλει στο χέρι τις Κοινότητες, προσκαλεί -προπάντων στις κρίσιμες εποχές- τους αντιπροσώπους των «αγαπητών του πόλεων» για να τους ζητήσει φόρους.

Έτσι γεννήθηκαν τα κοινοβούλια. Αλλά -κι αυτό πρέπει να το προσέξουμε ιδιαίτερα- αυτά τα αντιπροσωπευτικά σώματα, όπως κι η ίδια η μοναρχία, είχαν πολύ περιορισμένη εξουσία. Αυτό που τους γύρευαν ήταν μόνο η οικονομική τους συνδρομή, έστω κι αν την επικύρωναν με την ψήφο τους οι εκπρόσωποι, έπρεπε να την εγκρίνει και η πόλη. Όσο για την εσωτερική διοίκηση των Κοινοτήτων, η μοναρχία δεν είχε σ' αυτήν καμιά δικαιοδοσία. - «Η τάδε πόλη είναι πρόθυμη να πληρώσει τους φόρους για να αποφύγει την εισβολή. Συμφωνεί να δεχτεί τη φρουρά που θα επανδρώσει τα οχυρά εναντίον του εχθρού» - να ποιά ήταν η συγκεκριμένη και ακριβής εντολή του αντιπροσώπου εκείνης της εποχής. Τι διαφορά από την χωρίς περιορισμούς εντολή, που περιλαμβάνει τα πάντα, και που δίνουμε εμείς σήμερα τους βουλευτές μας!

Το λάθος, όμως, έγινε. Τρεφόμενη από τις διαμάχες των πλούσιων με τους φτωχούς, η μοναρχία συγκροτήθηκε υπό το κάλυμμα της εθνικής άμυνας.

Γρήγορα, βλέποντας πώς διασπαθιζόταν το χρήμα τους στη βασιλική αυλή, οι αντιπρόσωποι των Κοινοβουλίων δοκίμασαν να βάλουν μια τάξη. Επιβλήθηκαν οι ίδιοι στους μονάρχες ως διαχειριστές των εθνικών πόρων· και στην Αγγλία, όπου τους διόριζε η αριστοκρατία, πέτυχαν να γίνουν αποδεκτοί ως οικονομικοί διαχειριστές. Στη Γαλλία, μετά την καταστροφή του Πουατιέ, ήταν πανέτοιμοι να σφετεριστούν τα ίδια δικαιώματα· το Παρίσι όμως που το ξεσήκωσε ο Ετιέν Μαρσέλ υποτάχτηκε ταυτόχρονα με την αγροτική επανάσταση, κι έτσι η μοναρχία βγήκε περισσότερο δυναμωμένη απ' αυτή τη σύγκρουση.

Από τότε, όλα συμβάλλουν στη στερέωση της μοναρχίας, στη συγκέντρωση των εξουσιών στα χέρια του βασιλιά. Οι χρηματικές προσφορές μετατρέπονται σε τακτικούς φόρους κι η αστική τάξη σπεύδει να βάλει στην υπηρεσία του βασιλιά το δικό της πνεύμα της ευταξίας και της διοίκησης. Ο μαρασμός των Κοινοτήτων που υποτάσσονται η μια μετά την άλλη στο βασιλιά· η αδυναμία των αγροτών που γίνονται όλο και περισσότερο δουλοπάροικοι -οικονομικά, αν όχι και σαν πρόσωπα· οι θεωρίες του ρωμαϊκού δικαίου που ξέθαψαν οι νομικοί· οι αδιάκοποι πόλεμοι -μόνιμη πηγή

εξουσιαστικών σχέσεων- όλα αυτά ευνοούν την εδραίωση της μοναρχικής εξουσίας. Κληρονομώντας την κοινοτική οργάνωση, ο μονάρχης ανακατεύεται ολοένα και περισσότερο στη ζωή των υπηκόων του -τόσο πολύ, που την εποχή του Λουδοβίκου του 14ου μπορούσε να καυχηθεί: «Το κράτος είμαι εγώ».

Από τότε αρχίζει κι η παρακμή, ο εξουτελισμός της μοναρχικής εξουσίας, που πέφτει στα χέρια των αυλικών, προσπαθεί να ανανεωθεί στη διάρκεια της βασιλείας του Λουδοβίκου του 16ου με τα φιλελεύθερα μέτρα που παράχθηκαν στην αρχή της βασιλείας του, μα που γρήγορα καταρρέει κάτω απ' το βάρος των σφαλμάτων της.

Τί κάνει η Μεγάλη Επανάσταση όταν ανατρέπει την εξουσία του μονάρχη;

Η Επανάσταση αυτή μπόρεσε να γίνει γιατί αποδιοργανώθηκε η κεντρική εξουσία που μέσα σε τέσσερα χρόνια απόλυτης αδυναμίας κατάντησε να παίζει το ρόλο του απλού καταγραφέα των γεγονότων· οφείλεται ακόμη, και στην αυθόρμητη δράση των πόλεων και της υπαίθρου που αποσπούσαν μια μια τις αρμοδιότητες από την κεντρική εξουσία κι αρνούσαν να πληρώνουν φόρους και να την υπακούσουν.

Η αστική τάξη όμως που ήθελε να πάρει το πάνω χέρι, μπορούσε να ικανοποιηθεί απ' αυτό; Έβλεπε ότι ο λαός, αφού καταργούσε τα προνόμια των αρχόντων, θα στρεφόταν κατά των προνομίων της αστικής τάξης των πόλεων και των χωριών, κι έτσι δοκίμασε να τον δαμάσει – και στο τέλος τα κατάφερε. Γι' αυτό κι έγινε ο απόστολος της αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης και δούλεψε επί τέσσερα χρόνια μ' όλη την ενεργητικότητα και την οργανωτικότητα που αναγνωρίζουμε ότι έχει, για να επιβάλει στο έθνος αυτή την ιδέα. Το ιδανικό της ήταν το ίδιο με το ιδανικό του Ετιέν Μαρσέλ: ένας βασιλιάς που, θεωρητικά κατέχει την απόλυτη εξουσία ενώ στην πραγματικότητα την εξουσία του την εκμηδενίζει ένα κοινοβούλιο που αποτελείται, βέβαια, από εκπροσώπους της αστικής τάξης. Η παντοδυναμία της αστικής τάξης μέσα απ' το κοινοβούλιο, υπό το κάλυμμα της μοναρχίας – να ποιός ήταν ο στόχος της. Αν ο λαός της είχε επιβάλει την Αβασίλευτη Δημοκρατία, την έχει δεχτεί με βαριά καρδιά, και θα κοιτάζει με την πρώτη ευκαιρία να την ανατρέψει.

Αν επιτίθενταν στην κεντρική εξουσία, αν περιόριζε τις αρμοδιότητές της, αν αποκέντρωνε κι αν θρυμματίζε την εξουσία, θα άφηνε το λαό να ρυθμίζει μόνος τις υποθέσεις του, και θα διακινδύνευε να βρεθεί μπροστά σε μια γνήσια λαϊκή επανάσταση. Γι' αυτό η αστική τάξη προσπαθεί να ενισχύσει την κεντρική κυβέρνηση, να της δώσει εξουσίες που ο ίδιος ο μονάρχης ούτε που θα τολμούσε να ονειρευτεί, να τα συγκεντρώσει όλα στα χέρια της, να της δώσει ολόκληρη, απ' τη μια μέχρι την άλλη άκρη Γαλλία – κι έπειτα να τα αναλάβει όλα αυτή με την Εθνοσυνέλευση.

Αυτό το ιδανικό του γιακωβίνου, είναι ακόμα μέχρι σήμερα το ιδανικό της αστικής τάξης όλων των ευρωπαϊκών εθνών, ενώ η αντιπροσωπευτική κυβέρνηση είναι το όπλο της.

Μπορούμε να' χουμε κι εμείς το ίδιο ιδανικό; Μπορούν οι σοσιαλιστές εργαζόμενοι να ονειρεύονται να ξανακάνουν, *απαράλλαχτα*, την αστική επανάσταση; Μπορούν να ονειρεύονται να ενισχύσουν, κι αυτοί, την κεντρική κυβέρνηση παραχωρώντας της ολόκληρη τη σφαίρα της οικονομίας κι εμπιστευόμενοι τη διαχείριση όλων των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών υποθέσεών τους στην αντιπροσωπευτική κυβέρνηση; Μπορεί να είναι ιδανικό του σοσιαλιστή εργαζόμενου αυτό που ήταν ένας συμβιβασμός της μοναρχίας και της αστικής τάξης;

Και βέβαια όχι.

Σε μια καινούρια οικονομική φάση αντιστοιχεί μια καινούρια πολιτική φάση. Μια επανάσταση τόσο βαθιά όσο αυτή που ονειρεύονται οι σοσιαλιστές δεν θα μπορούσε να χωρέσει στα καλούπια της πολιτικής ζωής του παρελθόντος. Μια καινούρια κοινωνία, που θα βασιζόταν στις συνθήκες ισοτιμίας για όλους και στη συλλογική κατοχή των εργαλείων της δουλειάς, δεν θα μπορούσε να συμβιβαστεί, ούτε για ένα οχτάωρο, με το αντιπροσωπευτικό καθεστώς, ούτε και με καμιά από τις μεταμορφώσεις του με τις οποίες έλπισαν ότι θα έδιναν ζωή σ' αυτό το πτώμα.

Αυτό το καθεστώς έχει φάει τα ψωμιά του. Η εξαφάνισή του είναι κάτι τόσο αναπόφευκτο όσο ήταν άλλοτε κι η εμφάνισή του. Γιατί αντιστοιχεί στην κυριαρχία της αστικής τάξης.

Μ' αυτό το καθεστώς κυβερνάει επί έναν αιώνα η αστική τάξη, άρα κι αυτό θα εξαφανιστεί μαζί με την αστική τάξη. Όσο για εμάς, αν θέλουμε πραγματικά την Κοινωνική Επανάσταση, θα πρέπει να

ψάξουμε να βρούμε τον τρόπο της πολιτικής οργάνωσης που θα αντιστοιχεί στον καινούριο τρόπο της οικονομικής οργάνωσης.

Πάντως, έχουμε μια αμυδρή εικόνα αυτού του τρόπου. Είναι η διαμόρφωση από το απλό στο σύνθετο των ομάδων που συγκροτούνται ελεύθερα για να ικανοποιήσουν όλες τις πολύπλευρες ανάγκες που έχουν τα άτομα μέσα στην κοινωνία.

Οι σύγχρονες κοινωνίες έχουν ήδη μπει σ' αυτό το δρόμο. Παντού η παθητική υπακοή αντικαθίσταται από την ελεύθερη συνένωση κι απ' την ελεύθερη ομοσπονδοποίηση. Αυτές οι ελεύθερες ομάδες είναι ήδη δεκάδες χιλιάδες, και ξεπροβάλλουν και καινούριες καθημερινά. Επεκτείνονται κι αρχίζουν ήδη να καλύπτουν όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας: επιστήμη, τέχνες, βιομηχανία, εμπόριο, αλληλοβοήθεια καθώς και άμυνα της περιοχής, εξασφάλιση από κλοπές και δικαστήρια – τίποτα δεν τις ξεφεύγει, οι αρμοδιότητες τους επεκτείνονται και στο τέλος θα περιλάβουν όλες όσες είχαν άλλοτε ο βασιλιάς και το κοινοβούλιο.

Το μέλλον ανήκει στην ελεύθερη συνένωση των ενδιαφερόμενων και όχι στη συγκέντρωση των εξουσιών στα χέρια της κυβέρνησης – ανήκει στην ελευθερία και όχι στην εξουσία.

Πριν όμως σκιαγραφήσουμε την οργάνωση που θα προκύψει απ' την ελεύθερη συνένωση, πρέπει να χτυπήσουμε αποφασιστικά τις πολιτικές προλήψεις που μας έχουν επιβάλει μέχρι σήμερα, κι αυτό είναι που θα κάνουμε σε άλλα κείμενα.